บันทึกรายงาน

๗ ๑ ๗

เที่ยวอินเดีย

เพื่อ

บูชาเจดีย์สถาน และ ดูการพระพุทธศาสนา

พิมพ์เป็นที่ระลึก

ในการพระราชทานเพลิงศพ

พระสาธุศีลสังวร (สี่ลรตนะ) วัดบวรนิเวศวิหาร

ณ ปรำวัดมกุฏกษัตริยาราม

๑๔ มกราคม ๒๔๘๒

พิมพ์ที่

โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย

หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร ถนนพระสุเมรุ

กรุงเทพ ฯ

915.404

บ2482

ฉ.3

ดาวน์โหลดจากระบบ TUDC โดย นายสำรวย บานชัยภูมิ หมดอายุ 09/06/2564

ดาวน์โหลดจากระบบ TUDC โดย นายสำรวย บานชัยภูมิ วันเดือน 09/06/2564

ห้องสมุดมารวย
อ.ต./๑๐๒๖๒

บันทึกรายงาน

๙ ๑ ๙
เที่ยวอินเดีย

เพื่อ

บูชาเจดีย์สถาน และ ดูการพระพุทธศาสนา

พิมพ์เป็นที่ระลึก

ในการพระราชทานเพลิงศพ

พระสาธุศีลสังวร (สี่ลรตนะ) วัดบวรนิเวศวิหาร

ณ ปรำวัดมกุฎกษัตริยาราม

๑๔ มกราคม ๒๔๙๒

พิมพ์ที่
โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย
หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร ถนนพระสุเมรุ
กรุงเทพ ฯ

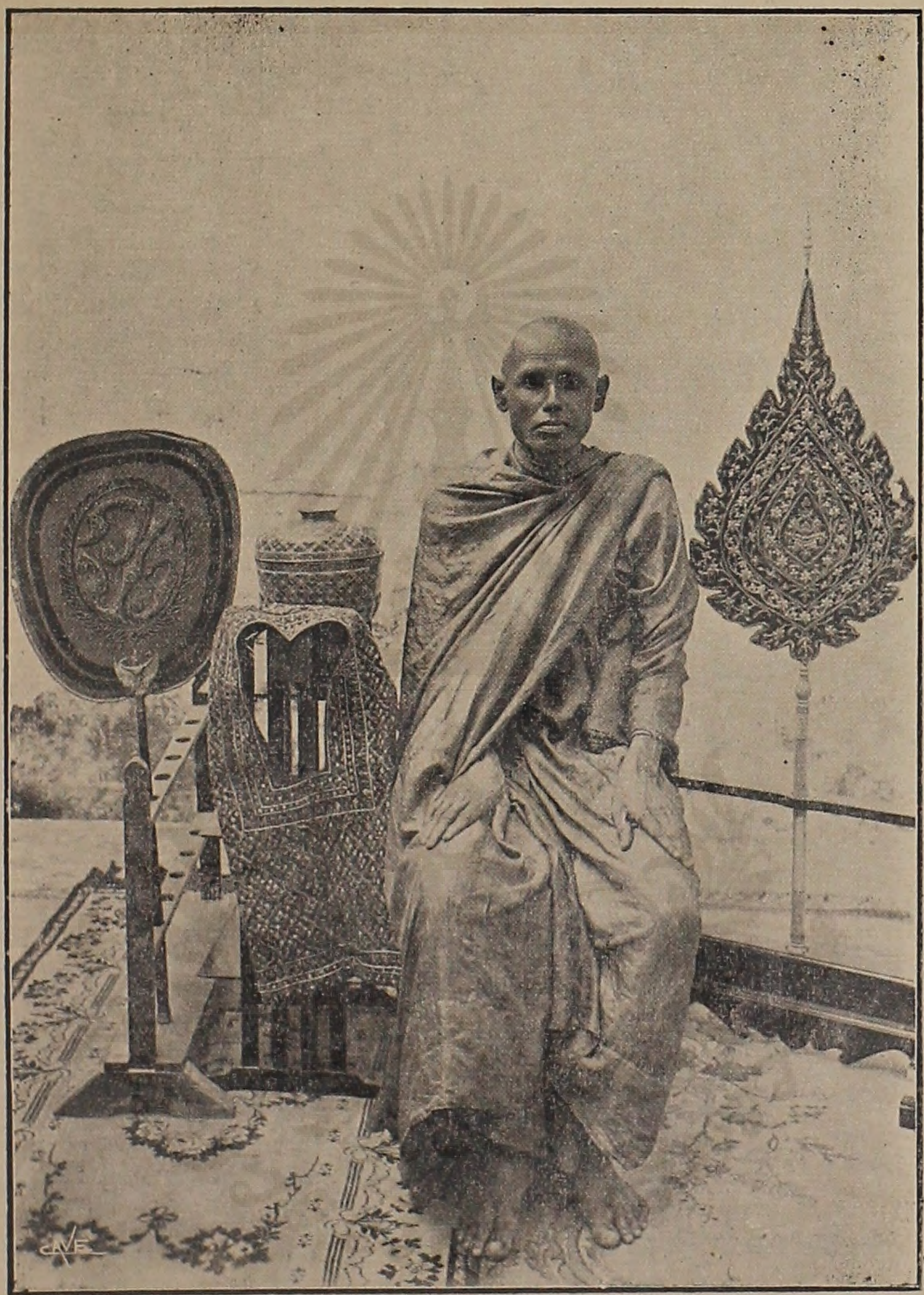

พระสาธุศีลสังวร สีลรตนะ

ชาตะ ๒๔๐๕ มรณะ ๒๔๘๒

เอกสารนี้จัดทำขึ้นโดย TUDC เพื่อการอนุรักษ์ พฤษภาคม 09/06/2564

คำปรารภ

ในการพระราชทานเพลิงศพท่านพระสาธุศีลสังวร (สีลรตนะ)

อันเป็นกิจครั้งสุดท้ายแห่งสรีระของท่าน สมควรจะพิมพ์หนังสือสำหรับเป็นที่ระลึกและช่วยความจำบ้าง เห็นว่า "เรื่องเที่ยวอินเดีย" เหมาะสำหรับงานนี้ เพราะเกี่ยวกับท่านพระสาธุศีลสังวร, แม้ได้เคยลงในหนังสือธรรมจักษุแล้ว แต่ก็ลงเป็นตอน ๆ จึงได้รวบรวมพิมพ์ขึ้นเป็นเล่มเดียวพร้อมด้วยรูปปูชนียวัตถุ เพื่อประโยชน์แก่ผู้ปรารถนาจะอ่านตามสมควร.

ท่านพระสาธุศีลสังวรนั้น เป็นชาวสิงหล เป็นบุตรแห่งคฤหบดี เกิดที่ตำบลมาตเล เมืองแกนดี ท่านได้บวชเป็นสามเณรมาแต่เล็ก อยู่ที่ปาหลกมหาวิหาร ตำบลมาตเล เมื่ออายุครบอุปสมบทก็ได้อุปสมบทณวัด "วิทโยทย" โกลัมโบ เมืองลังกา ณวันที่ ๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๓๑ พระสิริมังคละ เป็นพระอุปัชฌายะ พระรตนปาละ เป็นกรรมวาจาจารย์ พระบียทัสสี เป็นอนุกรรมวาจาจารย์, ได้ศึกษาพุทธศาสนาที่ "วิทโยทย" มหาวิทยาลัย ในประเทศสิงหลนั้น, เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๗ ท่านได้เรียนจบพระไตรปิฎก ต่อมาได้ไปอยู่กับพระสังฆราชวชิราราม ที่ประเทศพะม่า ศึกษาพระอภิธรรมปิฎกอีก, ท่านเป็นพระเถระที่ทรงจำพระไตรปิฎกแม่นยำรูปหนึ่ง อ้างได้ทุกคัมภีร์ เป็นผู้มีความรู้หลายอย่าง ฉะเพาะภาษามีความรู้ภาษาสิงหล ภาษาทมิฬ ภาษาฮินดู ภาษามคธ ภาษาสันสกฤต ภาษา

อังกฤษ ภาษาพะม่า ภาษาไทย ท่านเป็นผู้มีอัธยาศัยกว้างขวาง ชอบให้ปันเผื่อแผ่ไม่สั่งสม มีความเคารพในพระเถระผู้ใหญ่ของชาวไทย ชอบประเทศไทยมาก จนที่สุดแสดงความประสงค์จะขอตายในเมืองไทย และก็สมประสงค์ของท่าน ท่านเป็นผู้กว้างขวางในประชุมชน เป็นที่รู้จักและคุ้นเคยแก่บุคคลโดยมาก ท่านมีความรู้ในภูมิประเทศต่าง ๆ มาก เพราะได้เที่ยวไปหลายประเทศ เช่น อินเดีย พะม่า ไทย เขมร ญวน จีน ญี่ปุ่น และอเมริกา ฉะเพาะประเทศไทย ท่านได้เที่ยวไปแทบทั่วทุกจังหวัด มีความรู้ในส่วนภูมิภาคได้ดีผู้หนึ่ง ได้ไป ๆ มา ๆ ติดต่อกับประเทศไทยหลายคราว ด้วยกิจส่วนตนบ้าง กิจพระศาสนาเป็นสมณทูตบ้าง ครั้งหนึ่งได้มาอยู่ประจำ พักอยู่ที่วัดมหาพฤฒาราม ๑ พรรษา, ครั้นออกพรรษาแล้ว สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส โปรดให้มาอยู่วัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๔.

เมื่ออยู่ในวัดบวรนิเวศวิหาร ก็เป็นที่คุ้นเคยของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เพราะท่านเป็นผู้รู้ภาษาบาลี จึงทรงทูลขอให้ได้รับพระราชทานพัดเปรียญ ๔ ประโยค ที่สุดได้รับพระราชทานตั้งให้เป็นพระราชาคณะ ตำแหน่งพระสาธุศีลสังวร และได้รับพระราชทานพัดรัตนาภรณ์ในรัชชกาลที่ ๖ และที่ ๗, ท่านเป็นผู้ที่คุ้นเคยแก่ภิกษุสามเณรในวัดบวรนิเวศวิหารนี้เป็นส่วนมาก เป็นผู้ภักดีต่อพระอาราม ชักจูงอุบัฏฐากของท่านให้ช่วยปฏิสังขรณ์และ

ก่อสร้างเสนาสนะหลายแห่ง ทั้งได้ช่วยอุปการะเลี้ยงดูกุลบุตรชาวไทยและอุปถัมภ์ให้ได้รับการศึกษา จนได้ทำการงานเป็นหลักแหล่งก็มี นับว่าท่านได้ทำประโยชน์แก่คนไทยทั้งโดยตรงทั้งโดยอ้อม.

เมื่อท่านมาถึงมรณภาพไปเสีย ย่อมเป็นเหตุให้เกิดอาลัยของผู้ที่เคารพนับถือคุ้นเคยทั่ว ๆ ไป. สิริรวมอายุของท่าน ๗๓ ปี อายุพรหมจรรย์ ๕๓ พรรษา.

ขอกุศลที่ได้พร้อมกันบำเพ็ญนี้ จงสำเร็จผลแก่ท่านพระสาธุศีลสังวรนั้น ตามคติวิสัย สมตามเจตนาประสงค์ทุกประการเทอญ.

วัดบวรนิเวศวิหาร

๕ มกราคม ๒๔๙๒

เที่ยวอินเดีย

เพื่อบูชาเจดีย์สถาน และ ดูการพระพุทธศาสนา

พ.ศ. ๒๔๗๘

คณะที่เดินทางไปลังกา อินเดีย และพะม่า นี้ รวมกัน ๖ คือ พระ ๔ และคฤหัสถ์เป็นไวยาวัจจกร ๒. การไปนี้เป็นส่วนตัว เพื่อไปดูสถานที่ควรบูชาและการพระศาสนาตามสามารถย์. เมื่อได้ไปแล้วเห็นว่าควรจะทำรายงานไว้ เพื่อประโยชน์แก่ผู้จะไปในภายหลังจักได้สะดวกขึ้นบ้าง และเพื่อผู้ไม่ได้ไปหวังจะทราบ จะได้ทราบบ้าง.

คณะน ออกจากกรุงเทพ ฯ เมื่อวันที่ ๘ กุมภาพันธ พ.ศ. ๒๔๗๘ เวลา ๑๖.๐๐ นาฬิกา ขึ้นรถไฟสายใต้ไปถึงไปร เวลาย่ำค่ำแห่งวันรุ่งขึ้น ลงเรือไฟข้ามไปถึงบีนังระยะเวลา ๒๒ นาฬิ. พระสิงหล ชื่อคุณรตนะ เจ้าวัดมหินทาราม พระอธิการเลื่อน เจ้าวัดปุเลาติกุส พร้อมด้วยอุบาสก ๒-๓ คน มารับไปพักที่วัดมหินทาราม.

รุ่งขึ้นวันที่ ๑๐ เวลาบ่าย ไปดูวัดปุเลาติกุส และไปเยี่ยมท่านที่ได้รู้จักบางท่านแล้ว. กรมหลวงสิงหวิกรม ฯ ประทานรถยนต์นำไปดูที่ต่าง ๆ คือดูการประปาที่สวนหลวง อันเป็นรมณียสถานของชาวบีนังแห่งหนึ่ง กลับจากนั้นมาแวะดูวัดของพวกทมิฬผู้นับถือ

---

๑. สมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ วัดบวรนิเวศวิหาร. พระรัชชมงคลมุนี วัดสัมพันธวงศ์. พระสาสนโสภณ ม. ร. ว. พระมหาจเร วัดบวรนิเวศวิหาร.

๒. ม. ร. ว. โตะ นภวงศ์. นายเสงี่ยม เต็มสุข.

ศาสนาพราหมณ์ นับเป็นวัดใหญ่ของเขาในปีนัง มีเทวรูปและที่บูชาหลายแห่งแล้ว, ไปดูที่พุทธบริษัทสมาคมฝ่ายอุตตรนิกายหรือมหายาน มีวิหารใหญ่มาก มีที่พระสงฆ์ฝ่ายจีนอยู่, ออกจากนั้นผ่านถนนต่าง ๆ แล้วกลับวัดมหินทาราม.

รุ่งขึ้นวันที่ ๑๑ ฉันเช้าแล้วไปวัดอายาอิตัม (วัดน้ำดำ) เป็นวัดพระจีน ซึ่งตั้งอยู่บนไหล่เขา เป็นปูชนียสถานที่น่าดู และมีผู้นิยมไปนมัสการและเที่ยวชมกันมาก ฉันอาหารเจเวลาเพลที่นั่นแล้วไปปีนังฮิล คือยอดเขาสูงที่เขาตกแต่งให้มีหนทางที่เที่ยว และมีบ้านเรือนสวนดอกไม้งดงาม มีทางขึ้นไประยะสูงจากระดับทะเลว่า ๒,๓๐๐ ฟีต (ต้องเสียค่าขึ้นลงคนละ ๑ เหรียญ) เวลาค่ำ มาวัดปุเลาติกุส.

รุ่งขึ้นวันที่ ๑๒ หม่อมเจ้านนทิยาวัต ประทานรถยนต์ให้ไปส่งดูสถานที่ต่าง ๆ รอบเกาะปีนัง และแวะดูวัดพระจีนที่เลียงงู, ต่อนั้นไปวัดบาตูลันจัง และกลับมาพักวัดปุเลาติกุส.

รุ่งขึ้นวันที่ ๑๓ เวลาเย็น หม่อมเจ้านนทิยาวัต และพระคุณรตนะ เจ้าวัดมหินทาราม พร้อมด้วยทายก ให้รถยนต์มาส่งลงเรือเมล์ยุดแลนด์เดีย ซึ่งจะไปลังกา, มีพระวัดต่าง ๆ รวม ๑๐ รูป ตามส่งถึงท่าเรือ และส่งถึงเรือก็มี.

หมายเหตุ:

๑. ที่ปีนังได้ผ่านพบแต่คนแขกมะลายู และจีนฮกเกี้ยน บ้าบ๋า

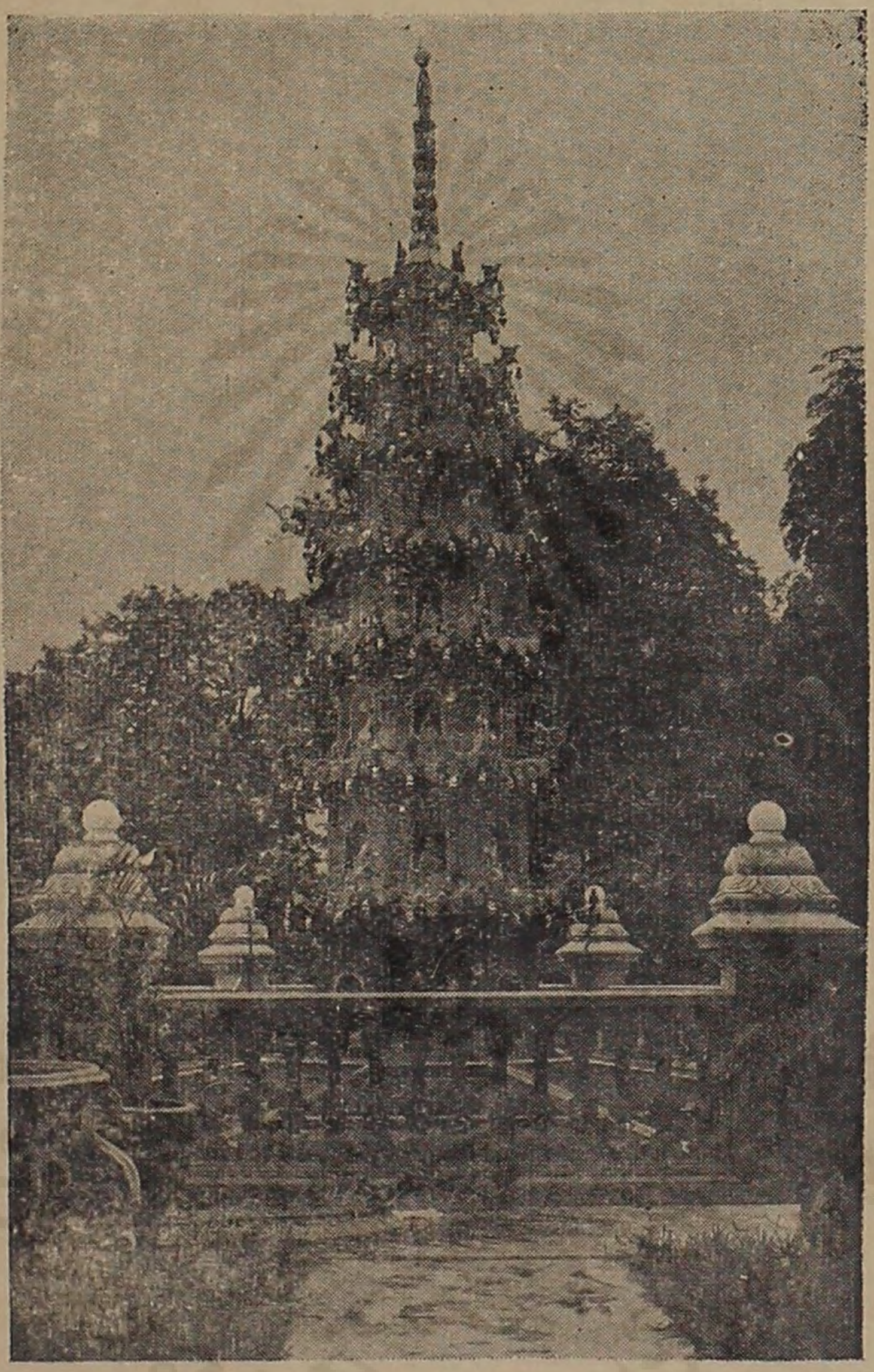

เจดีย์หน้าวิหาร ของพุทธบริษัทสมาคม ปีนัง

พระเจดีย์วัดอายาอิตัม ปีนัง

ซึ่งพูดภาษามะลายูและภาษาฮกเกี้ยนกันเป็นพื้น ได้พบคนไทยน้อยเต็มที, แม้มีคนไทยหรือเชื้อไทยไปอยู่ที่ปีนัง แต่ก็แต่งตัวเหมือนจีนหรือแขกเป็นพื้น พูดก็ใช้ภาษามะลายู จีนฮกเกี้ยน และอังกฤษ ไม่ค่อยพูดไทย, จนบุตรที่เกิดมาพูดภาษาไทยไม่ได้ เพราะมารดาบิดาพูดแต่ภาษาต่างประเทศ. ถ้ามีสมาคมคนไทยตั้งโรงเรียนภาษาไทย จีน อังกฤษ ขึ้นในวัดพระไทย เป็นที่บำรุงคนไทย คล้ายวัดคริสตศาสนา หรือโรงเรียนจีนที่มาตั้งในประเทศไทย เป็นที่อาศัยอบรมภาษาของผู้ต้องการได้จะเป็นการดี. คนที่ทำการติดต่อกับคนมาก พูดภาษาอังกฤษได้เกือบทั่วไป. เพราะฉะนั้น ผู้ไปมะลายู ต้องรู้ภาษาทั้ง ๓ นั้น อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง จึงจะสะดวก.

๒. ผู้ไปจากต่างประเทศ ควรนำหนังสือเดินทางสำหรับตัว "ปาสสปอร์ต" ไปให้กงสุลภายใน ๒๔ ชั่วโมง เพื่อแจ้งแก่ตำรวจตามระเบียบ.

๓. ภูมิประเทศในเขตต์มะลายู เป็นที่อุดมสมบูรณ์ สดชื่น อากาศดี ไม่หนาวจัด ไม่ร้อนจัด มีพืชพันธุ์ไม้ต่าง ๆ มีน้ำ สวนและแร่ดีบุกมาก ได้รับการตกแต่งสะดวกด้วยการคมนาคม มีถนนหนทางไปสู่จังหวัดและอำเภอต่าง ๆ มีทางรถไฟ รถยนต์และเรือไปตลอดถึงสิงคโปร์.

๔. คนในปีนังและแคว้นต่าง ๆ ในแหลมมะลายู มีเสรีภาพในการถือศาสนาอะไร ๆ ได้ตามใจสมัคร. แต่พื้นพลเมืองที่เป็นมะลายู

นับถือศาสนาโมหมัดมานาน และยังคงถืออยู่มาก มีสุเหร่าหลายแห่ง ที่โอ่โถงอยู่ในบีนังแห่งหนึ่ง ไม่ได้เข้าไปดู, มีผู้ที่ถือศาสนานั้นเองบอกว่า วิหารแขก ไม่มีอะไรตั้งประดับประดาให้น่าดู เหมือนของศาสนาอื่น ๆ เป็นที่เกลี้ยง ๆ สำหรับประชุมไหว้พระสวดอ้อนวอน. พิธีวัตต์และการอบรมการศาสนา ของศาสนาโมหมัด คริสต์ และพราหมณ์ ทำกันอย่างไรไม่มีโอกาสได้สอบ นอกจากจะได้เห็นเช่นที่เขาทำกันอยู่ที่กรุงเทพ ฯ แล้ว.

ส่วนทางพุทธศาสนานั้น ตามที่ได้รู้เห็นหลายแห่ง คณะทักษิณนิกายมีวัดพระไทย ๕ วัด เป็นวัดเล็กมีกุฏิวัดละ ๒-๓ หลังก็มี. กุฏิที่อยู่ของภิกษุต้องเสียภาษีตามขนาดเหมือนบ้าน ยกเว้นแต่ปูชนียสถาน เช่น อุโบสถ วิหาร และศาลาที่ประชุมสาธารณะ. ภิกษุที่นั่นเป็นภิกษุที่บวชไปจากเมืองไทยเป็นพื้น มีภิกษุวัดละ ๑-๒ รูปไปถึง ๙-๑๐ รูป. วัดบาตูถันจัง มีพระถึง ๒๐ รูป มากกว่าวัดอื่น ๆ, ไม่ค่อยมีการศึกษาอะไรเป็นหลักฐาน. ได้ยินว่า เจ้าอาวาสไม่ค่อยมีอำนาจในการปกครอง มักมีภิกษุจรไปอาศัยและประพฤติเสียหายทำให้เสียเกียรติของสมณะบ่อย ๆ. การก่อสร้างก็ไม่มีอะไรแปลกตากว่าเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ ที่ได้ไปเห็น. รวมความว่า วัดพระไทยสักแต่ว่าพออาศัย ไม่โอ่โถงวิจิตร, แม้วัดมีที่ดินกว้าง แต่ไม่ค่อยมีการก่อสร้างตกแต่ง เว้นแต่วัดบาตูถันจัง ซึ่งนับว่ามีการก่อสร้างพอสมควรอยู่.

กิจวัตต์ก็มีการทำวัตต์เช้าเย็น วันพระมีคนมาฟังเทศน์รักษาศีลบ้าง แต่ไม่มาก อาหารการบริโภคมีผู้ศัทธานำมาถวาย ใช้ทำครัวหงต้มในวัด การบิณฑบาตมีฉะเพาะวันพระ ขึ้นรถตรงไปยังบ้านผู้มีศัทธาเป็นพัน นับว่าอยู่กันเงียบ ๆ ยังไม่เจริญ, แต่ถ้าเจ้าอาวาสรู้ภาษาจีน ภาษามะลายู และภาษาอังกฤษ สามารถย์ฉลาดในวิธีการเทศนา เป็นผู้กล้าหาญในการสมาคม พร้อมทั้งประพฤติดีมีฉันทะทำนุบำรุงวัดและจัดการศึกษาขึ้น พระพุทธศาสนาก็สามารถย์จะเจริญรุ่งเรืองได้ เป็นเกียรติของชาติและพุทธศาสนาตามควร, เช่นที่วัดมหินทาราม วัดพระดังกา แม้ว่าจะมีชาวดังกาอยู่น้อยคน เมื่อ ๕ ปีก่อน วัดยังตั้งอยู่ในตรอกลึก ยังไม่เป็นหลักฐาน แต่สมภารทั้งรูปก่อนและรูปที่อยู่บัจจุบันนี้ รู้ภาษาจีนและภาษาอังกฤษ ฉลาดในการเทศนาเป็นภาษาจีนได้ ก็ชักโยงจีนให้เป็นพุทธบริษัทมากขึ้นทุกที จนจัดเป็นสมาคม ย้ายวัดออกมาตั้งในที่ทำเลดี มีวิหารใหญ่เป็นที่ประชุม มีกุฏิ ครัว เป็นของถาวร แล้วตั้งโรงเรียนสอนหนังสือจีน หนังสืออังกฤษ แก่เด็กทั้งชายและหญิงที่วัดเก่า เก็บค่าเล่าเรียนแต่น้อย และไม่เก็บแก่คนอนาถา, ค่าจ้างครูสอนประจำโรงเรียนเป็นทุนของพุทธบริษัท, มีนักเรียน ๙๖ คน วันพระและวันอาทิตย์ทั้งนักเรียนและผู้ใหญ่มาประชุมที่วิหาร, พระสมภารไปสอนศาสนาแก่เด็ก ตั้งต้นแต่การถึงไตรสรณคมน์ ศีล ๕ และคาถาพุทธภาษิตเพื่อให้เข้าใจ และให้จำได้ทั้งอรรถทั้งแปลพักหนึ่งแล้ว, ครูคฤหัสถ์

สอนต่อไปจนเพลปล่อยให้นักเรียนกลับ, ผู้ใหญ่ที่พังการสอนศาสนาแก่เด็ก และที่รักษาอุโบสถ ต้องการศึกษาธรรมก็อยู่สนทนากันต่อไป, เวลาค่ำมีการทำวัตรสวดมนตร์เจ็ดตำนาน ทั้งพระ ทั้งคฤหัสถ์ทั้งเด็กและผู้ใหญ่, วันที่ได้เห็นประมาณ ๓๐ คน มีหวังว่าจะเจริญต่อไป. ที่วัดพระพะม่าไม่ปรากฏว่าได้จัดการอย่างไร. ฝ่ายพวกอุตตรนิกาย คือวัดพระจีนว่ามี ๔ วัด มีวัดใหญ่อยู่ ๒ แห่ง คือที่วัดอายาอิตัม ที่อยู่บนไหล่เขาใกล้ลำธารแห่งหนึ่ง, ที่พุทธบริษัทสมาคม ที่อยู่ในชุมนุมชนแห่งหนึ่ง, ที่มีคนนิยมมาก และทราบว่าเจริญโดยรวดเร็ว. วัดอายาอิตัมว่าสร้างมาราว ๔๕ ปี หลวงจีนโอภาศเจ้าอาวาสคนก่อน ซึ่งเคยเข้ามากรุงเทพ ฯ และได้รับสมณศักดิ์เป็นหลวงจีนชื่อนั้น ออกไปเมื่อรัชกาลที่ ๖ เป็นผู้ก่อสร้างตั้งแต่ต้นมา เป็นคนสามารถมีอัธยาศัยดี ฉลาดในการปฏิบัติปฏิสันถารและการเรี่ยรายก่อสร้าง ได้ทุนนับล้านเหรียญ มีกุสโลบายเครื่องจูงใจอันเหมาะแก่ผู้ยังชอบอยู่ในโลก เช่นตั้งหลักไว้ว่า ถ้าผู้ใดมีศัทธาให้ทุนบำรุง ๒,๐๐๐ เหรียญขึ้นไป ให้ปั้นรูปเต็มยศอย่างดีของผู้นั้นไว้ในตู้เป็นอนุสาวรีย์ ให้ผู้ที่ไปชมได้เห็น, ให้ทุนตั้งแต่ ๑,๐๐๐ เหรียญขึ้นไป ทำไม้ชื่อเกลิน สลักชื่อสกุล พร้อมทั้งวันเดือนปีเกิดไว้ในตู้กระจกเป็นอนุสาวรีย์, ผู้ให้ทุนตั้งแต่ ๕๐๐ เหรียญขึ้นไป ก็ขอรูปถ่ายขนาดใหญ่ของผู้นั้นมาติดไว้เป็นอนุสาวรีย์ที่ห้องประชุม, จึงหาทุนสร้างได้มาก ก่อสร้างไว้วิจิตร นับเป็นที่เที่ยว

ของชาวบีนัง เป็นที่สักการะของจีน มีคนไปมาก. ส่วนพุทธบริษัท-สมาคมฝ่ายมหายานนั้น ว่าตั้งมาได้ในราว ๑๑ ปี มีวิหารใหญ่จุคนประมาณ ๓,๐๐๐ คน มีเจดีย์องค์ย่อม แต่ลวดลายวิจิตร อยู่หน้าวิหาร ตรงกลางวิหารมีแท่นพระ มีพระพุทธรูปนั่งขนาดหน้าตักราว ๒ ศอก และพระสาวกยืน ๒ ข้าง ผินพระพักตรไปด้านหนึ่ง, มีรูปกวนอิม รูปพระโลเกศวร พระอมิตาภะ ผินพระพักตรไปอีกด้านหนึ่ง ทั้งแท่นและรูปพระสลักด้วยศิลาขาวสั่งจากประเทศอิตาลี มีกุฏิพระจีนอาศัยอยู่ ๖-๗ รูป, ในระหว่าง ๕ ปีมานี้ มีการก่อสร้างเพิ่มเติมออกไปมาก ตลอดถึงจัดการซ่อมทำตึกให้เช่า หาผลประโยชน์บำรุงสมาคมต่อไป. พุทธบริษัทสมาคมนี้ มีสมาชิกลงชื่อออกทุนบำรุงประจำเดือน มีการแบ่งทุนช่วยทำศพสมาชิกผู้ถึงแก่กรรมตามควร, บัดนี้มีสมาชิกกว่า ๒,๐๐๐ คน มีเศรษฐี คฤหบดี พ่อค้าจีนอุดหนุนแข็งแรง, นอกจากนี้รัฐบาลยังอุดหนุน อนุญาตให้ออกตั๋วลอตเตอรี่ของสนามม้า ยกกำไรบำรุงสมาคมนี้ทุกเดือน เป็นส่วนหนึ่งต่างหากจากของสนามม้า คือพลอยได้ตามระเบียบของสนามม้า มิได้เกี่ยวด้วยจัดการแข่งม้า จึงมีกำลังรวดเร็ว, สมาคมนี้มีการประชุมอาทิตย์ละ ๓ ครั้ง วันอังคารประชุมไหว้พระสวดมนตร์ วันพฤหัสบดี ประชุมเจริญภาวนา, วันเสาร์ประชุมพังเทศน์ เวลา ๒๐.๐๐ นาฬิกา เริ่มประชุม ถึง ๒๑.๓๐ นาฬิกาเลิก, พิธีในวันอังคารมีการสวดมนตร์ มีภิกษุ ๖ รูปออกมาจุดเครื่องสักการบูชาภาวนา ทำน้ำ

มนตร์เอามาใส่ถังที่ข้างประตูสำหรับผู้ต้องการ แล้วทำพิธีสวดมนตร์ต่อไป, การสวดมนต์ภาวนาของเขา มีการตีเกราะรูปหัวปลา เคาะกะถางธูป ตีระฆังประกอบ ทำให้เสียงวังเวงบางตอน, ทั้งภิกษุทั้งคฤหัสถ์ ทั้งชาย ทั้งหญิง ว่าพร้อมกัน, ผู้สวดทำเสียงให้คลอไปกับเสียงนั้น, มีทั้งท่านั่งท่ายืนท่าเดินสวด. การเดินสวดมนตร์ พระนำแล้ว อุบาสกอุบาสิกาเดินเป็นลำดับไป, บทสวดซ้ำ ๆ มาก มีเสียงโอมกวนอิมพุสะเป็นต้น ราวครึ่งชั่วโมง หยุดพัก ๑๕ นาที แล้ว เข้าทำพิธีสวดอีก มีเสียงออกชื่อพระโคเกศวรและพระอมิตาภะต่อไป จนเวลา ๒๑.๒๐ นาฬิกาเศษ ต่างคนต่างกลับ, ได้ยินว่าวันวิสาขะ มีคนมาทำสักการะพระพุทธรูปนับ ๑,๐๐๐ นับว่ามีเค้าที่น่าจะเจริญต่อไป.

วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ เวลา ๑๐.๒๕ นาฬิกา เรือออกเดินทางไปลังกาตลอดเวลา ๔ วัน ๓ คืน, คลื่นลมเป็นปกติ, ไม่ได้เห็นเกาะหรือฝั่งจนกระทั่งวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ เวลาเช้าเห็นเกาะลังกาเป็นเงา ๆ แลเห็นเรือผ่านบ่ายหน้าไปทางบีนังลำหนึ่ง, เวลา ๑๘.๐๐ นาฬิกา เรือถึงลังกา เข้าท่าจังหวัดโกลัมโบ อันมีกำแพงกันคลื่นโอบเป็นอ่าวออกไปราว ๑ ไมล์, เรือเข้าไปถึงแล้วยังขึ้นบกไม่ได้ ต้องให้แพทย์ตรวจโรค และเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองตรวจหนังสือเดินทาง, มีพระลังกามารับ ๗ รูป, เวลาค่ำ ลงเรือเล็กมาขึ้นท่า, เจ้าพนักงานภาษี ตรวจของ ถูกริบส้มจีนที่เขาให้ไปจากบีนัง ๑๐ กว่าผล ว่าเป็น

เชื้อโรค, เสร็จแล้ว ขึ้นรถยนต์ที่พระสังกาจัดมารับไปพักวัดมาลิกา-กัณฑวิทโยทยบริเวณ ซึ่งนับว่าเป็นวัดใหญ่และเป็นวิทยาลัยสอนพุทธศาสนาในสังกา, เจ้าอาวาสและภิกษุชั้นผู้ใหญ่ได้มาต้อนรับปราศรัยตามธรรมเนียม มีภิกษุและคฤหัสถ์ที่อยากเห็น ได้พากันมาล้อมดูเป็นกลุ่ม ๆ และได้สนทนาปราศรัยกันตามควรแก่โอกาส, ที่ซึ่งเขาจัดให้พักเป็นห้องย่อม ๆ อยู่ใต้หอพระไตรปิฎก รวมอยู่ห้องเดียวกัน ๓ รูป เพราะที่วัดนั้นหาที่ว่างยาก.

วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ เวลา ๑๓.๐๐ นาฬิกา ไปดูมิวเซียมและสวนสัตว์ ไปสี่เรื่องเรือที่เดินระหว่างสังกากับอินเดียแล้ว ไปดูวัดทมิฬเป็นเทวาลัยที่ใหญ่ ซึ่งทำด้วยศิลาล้วนสลักวิจิตร แต่ดูเหมือนไม่มีผู้นับถือเท่าไร เป็นแต่เศรษฐีผู้มั่งมีมากสละทรัพย์สร้างและยังค้างอยู่ แล้วไปดูวัดอโศการาม วัดที่ปทุตตะมาราม ซึ่งเป็นวัดที่พระองค์เจ้าปฤษฎางค์มาทรงผนวชอยู่ ๑๔ ปี และได้ทรงสร้างเจดีย์ไว้หน้าวิหารองค์หนึ่ง ไม่ใหญ่โตแต่นับว่างาม ว่าได้บัญจุเหรียญตราของพระองค์ไว้ในเจดีย์นั้นหมด แล้วไปดูวัดกัลยาณี ระยะห่างจากวัดมาลิกากัณฑะ ๆ ราว ๘ ไมล์ วิหารที่กำลังทำใหม่ ในที่บางแห่งประกอบด้วยศิลาสลักงดงามมั่นคง ว่าราคาที่สร้างถึง ๓๐๐,๐๐๐ รูปี (สามแสนรูปี) ออกจากวัดกัลยาณีไปสถานีรถไฟ แล้วกลับมาพักวัดมาลิกากัณฑะ ๆ.

วันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ เวลาเพล พระที่ไปจากกรุงเทพ ๆ บางรูป

และพระสิงหล ไปฉันที่บ้านนายชัยสิงห์ น้องพระธรรมปาละ ผู้จัดการโรงพิมพ์ของมหาโพธิสมาคมแล้ว ไม่ได้ไปไหนนอกจากดูการศึกษาในวัดนั้น ซึ่งมีการเรียนทั้งบาลี สันสกฤต อังกฤษ, ว่ามีนักเรียนพระประมาณ ๗๐๐ รูป นักเรียนคฤหัสถ์ประมาณ ๒๐๐ คน รวมประมาณ ๙๐๐, เปิดสอนทั้งตอนเช้า ตอนบ่าย ตอนค่ำ, นักเรียนแยกเรียนเป็นหลายพวก, ท่านเจ้าอาวาสชื่อ รตนสาร อายุ ๖๔ ปี แล้ว ยังเป็นครูสอนภาษาสันสกฤตด้วย, นักเรียนคฤหัสถ์ยืนเรียนตลอดเวลาราว ๒ ชั่วโมง แต่นักเรียนพระนั่งเรียน, บางชั้นนั่งม้ายาว บางชั้นนั่งพื้น, มีครูประจำราว ๑๐ รูป, รูปหนึ่งสอนหลายชั้นก็มี, ตามที่เห็น นักเรียนที่มาเรียนประมาณว่าจะไม่ถึง ๗๐๐. การเรียนบาลีว่าจัดเป็น ๙ ชั้น.

วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ฉันเช้าแล้ว ไปดูวัดชยเสนธาราม ในที่ใกล้เชิงเขามาลิกากัณฑะ ฯ มีภิกษุ ๘ รูป เป็นวัดมหานิกาย เงียบสงัดดี ได้เดินผ่านโรงเรียนสอนเด็กแห่งหนึ่ง, อาจารย์เห็นภิกษุเดินผ่านแต่ไกล ก็ให้อาณัติสัญญาณแก่ศิษย์ให้ทำความเคารพ, เวลาบ่ายไปดูวัดคงคาราม มีโบสถ์เล็กอยู่ในทะเลสาป แล้วเดินไปออกชายทะเล มีสนามกว้างยาว อากาศดี เป็นที่ชุมนุมชนมาก แล้วกลับมาพักวัดมาลิกากัณฑะ ฯ. ภิกษุไทย ๒ รูป ชื่อแก้ว ฉายา เขมญาโณ ไปพักอยู่ที่ลังการาว ๑ ปี และภิกษุคำมี ฉายา คมฺภีโร เดินทางจากอินเดียไปพักอยู่ที่ลังการาว ๖ เดือน มาหา และสนทนากันถึงเรื่อง

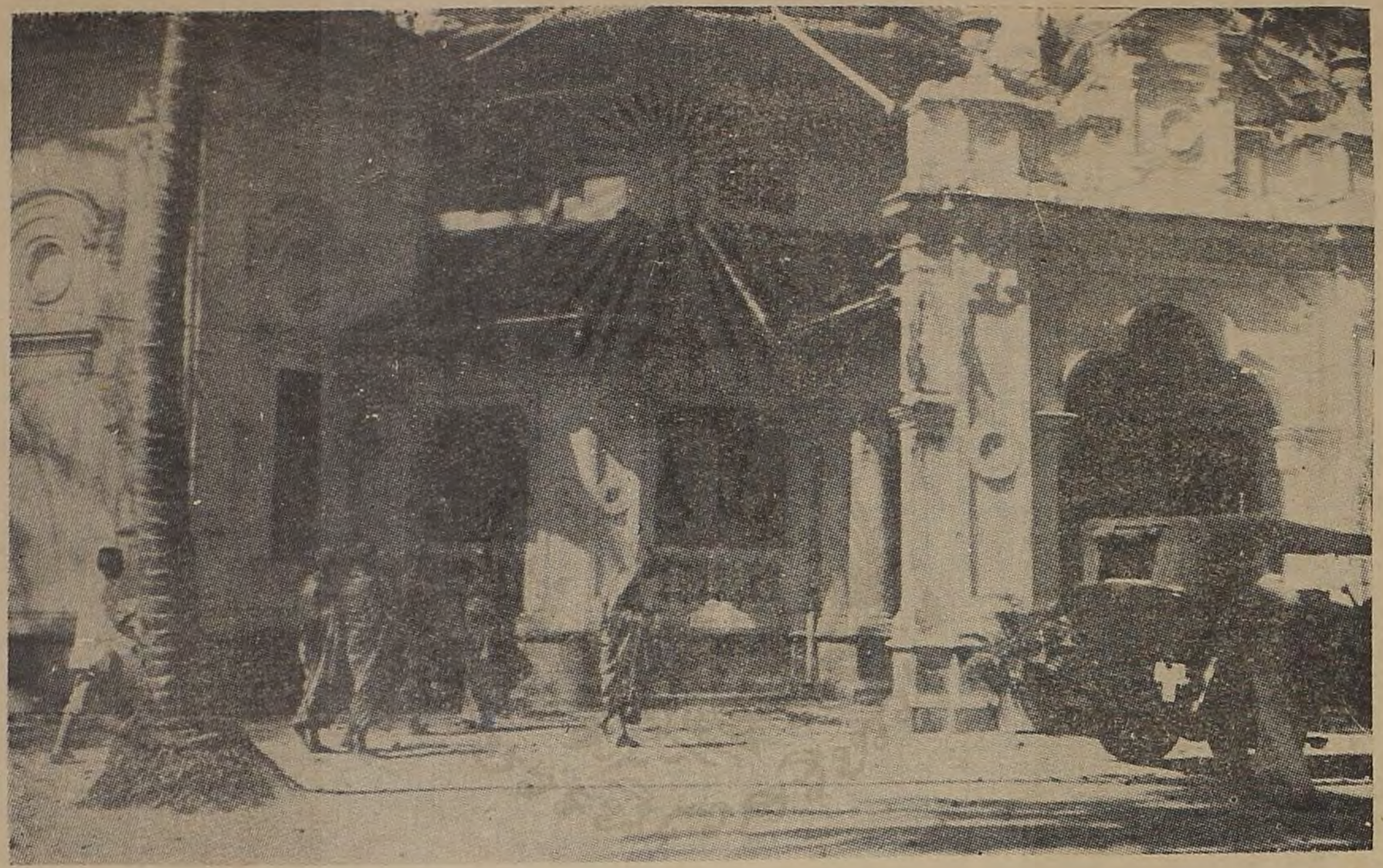

วัดอโสการาม ลังกา

สำนักหอสมุดกลาง TUOC ใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้ผลิตซ้ำ 07/06/2564

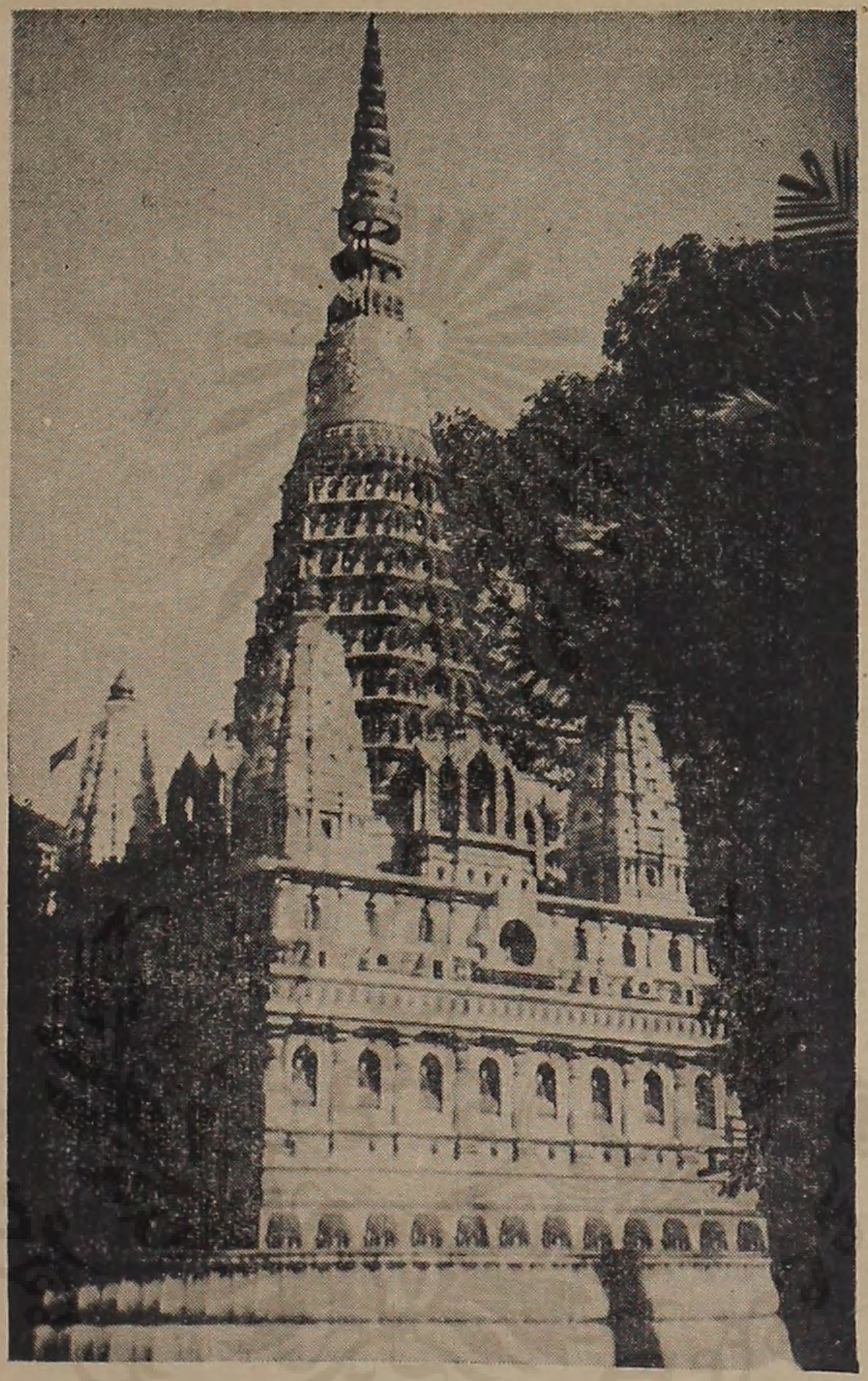

เจดีย์วัดทีปทตมาราม

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าปฤษฎางค์ ทรงสร้าง

ทราบว่าได้ทรงบรรจุเหรียญตราของพระองค์ไว้ในเจดีย์นี้

ระยะทางและที่พักภายในอินเดียเป็นต้น.

วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ เวลา ๑๕.๐๐ นาฬิกา ขึ้นรถไฟจากจังหวัดโกลัมโบไปจังหวัดแกนดี ซึ่งเป็นเมืองหลวงเก่า ถึงแกนดี เวลา ๑๘.๐๐ นาฬิกา พักที่วัดบุบผาราม. ระยะทางตอนนี้ผ่านนาสวนบ้านเรือน และลดเลี้ยวไปตามไหล่เขาสูงขึ้นโดยลำดับ เป็นทางที่น่าดูมาก ตลอดถึงแกนดี (ศรีวัฒนบุรี) ที่ตั้งเมือง, เขากำหนดไว้ว่าสูงจากระดับน้ำทะเล ๑,๖๘๐ ฟีต. วัดนี้เป็นที่อยู่ของท่านพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ ผู้ออกไปประดิษฐานพระสงฆ์สยามวงศ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๒๙๕ เป็นเวลา ๑๗๔ ปีมาแล้ว. ท่านพระสิทธัตถเถระ ผู้เป็นอนุนายกแห่งอุบาลีวงศ์ฝ่ายคณะวัดบุบผาราม ซึ่งคุ้นเคยกับท่านพระสาธุศีลสังวร ต้อนรับให้พักอยู่ที่นั่น ๗ วัน เพราะที่นั้นอากาศดีและมีที่พักที่ดูพอควร เพื่อคอยพระสาธุศีลสังวรไปทำธุระบางอย่างในการมาเยี่ยมเยียนชาติภูมิ, ในระหว่างนี้ได้ไปดูสถานที่และวัดต่าง ๆ ซึ่งอยู่ใกล้ ๆ คือ :—

วันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ เวลาบ่าย ไปดูสถานที่และวัดซึ่งตั้งอยู่บนไหล่เขา มีถนนลาดยางรถเลี้ยวขึ้นไปได้หลายสาย ไปดูสวนดอกไม้และเขื่อนทดน้ำซึ่งไหลจากภูเขาที่ทำประปาน้ำไปใช้ในเมือง แล้วเดินต่อขึ้นไปถึงวัดนาควิมาน ซึ่งตั้งอยู่สูงจากระดับพื้นทะเลสาปมาก อากาศเย็น ได้เห็นภูมิประเทศถนนหนทาง ประกอบกับบ้านเรือนและสวนซึ่งตั้งอยู่ตามไหล่เขารอบทะเลสาปได้ดี นับว่าเป็นที่เจริญใจ

ได้แห่งหนึ่ง. ทะเลสาปกว้างบางแห่งราว ๕ เส้น แต่ยาวราว ๒๕ เส้น มีถนนลาดยางโดยรอบ ๒ ไมล์ ๕๖ พีต, มีภูเขารายล้อม มีที่ราบข้างทะเลสาปส่วนหนึ่ง เป็นที่ตั้งตลาด และเป็นที่อยู่ของคนหมู่มาก, ไปนมัสการพระเขียวแก้ว ซึ่งตั้งอยู่ติดต่อกับบริเวณพระราชวังเก่า ของพระเจ้าลังกา ทำนองวัดพระศรีรัตนศาสดารามในกรุงเทพฯ อยู่ฝ่ายละฝั่งทะเลสาปกับวัดบุบผาราม แต่บริเวณไม่กว้างใหญ่, เขาเปิดให้คนเข้านมัสการพระเขียวแก้ววันละ ๒ เวลา คือ ตั้งแต่ ๑๐.๐๐ นาฬิกาถึง ๑๓.๐๐ นาฬิกา ครั้งหนึ่ง ตั้งแต่ ๑๙.๐๐ นาฬิกาถึง ๒๒.๐๐ นาฬิกา ครั้งหนึ่ง, มีเลขวัดเฝ้ารักษาและประโคมวันละ ๓ เวลา: ๕.๐๐ นาฬิกา ประโคมพักหนึ่ง ต่อนั้นไปก็ประโคมตั้งแต่เริ่มเปิดให้นมัสการจนถึงเวลาปิด มีคนนิยมไปนมัสการทุกวัน. การเปิดให้นมัสการ ต้องมีภิกษุเจ้าหน้าที่ ๒ รูป เลขวัด ๒–๓ คน เจ้าพนักงานของรัฐบาล ๓ คน เป็นผู้ถือกุญแจมาไขด้วยกัน ไขห้องชั้นนอกให้คนที่ไปนมัสการคอยแล้ว ไขกุญแจชั้นที่ ๒ เจ้าหน้าที่เข้าไปปิดม่านแล้ว ไขกุญแจชั้นที่ ๓ เจ้าพนักงานทั้ง ๓ พวกเข้าไปแล้วปิดม่านอีกชั้นหนึ่ง, ทำพิธีกวาดดอกไม้เก่า ล้างชำระบุบผอาสน์และประดับดอกไม้เป็นต้น เรียบร้อยแล้ว จึงเปิดประตูและม่านทั้ง ๒ ชั้นนั้นออก ให้ผู้ที่ไปรอคอยอยู่ได้สักการบูชา. พระเขียวแก้วนั้นตามปกติไม่เปิดให้ผู้ใดได้เห็น เพราะมีเจดีย์ที่ทำด้วยเงินครอบอยู่ข้างนอก และว่ามีพระเจดีย์ทองประดับด้วยเพ็ชร์พลอยสร้อยสังวาลอัน

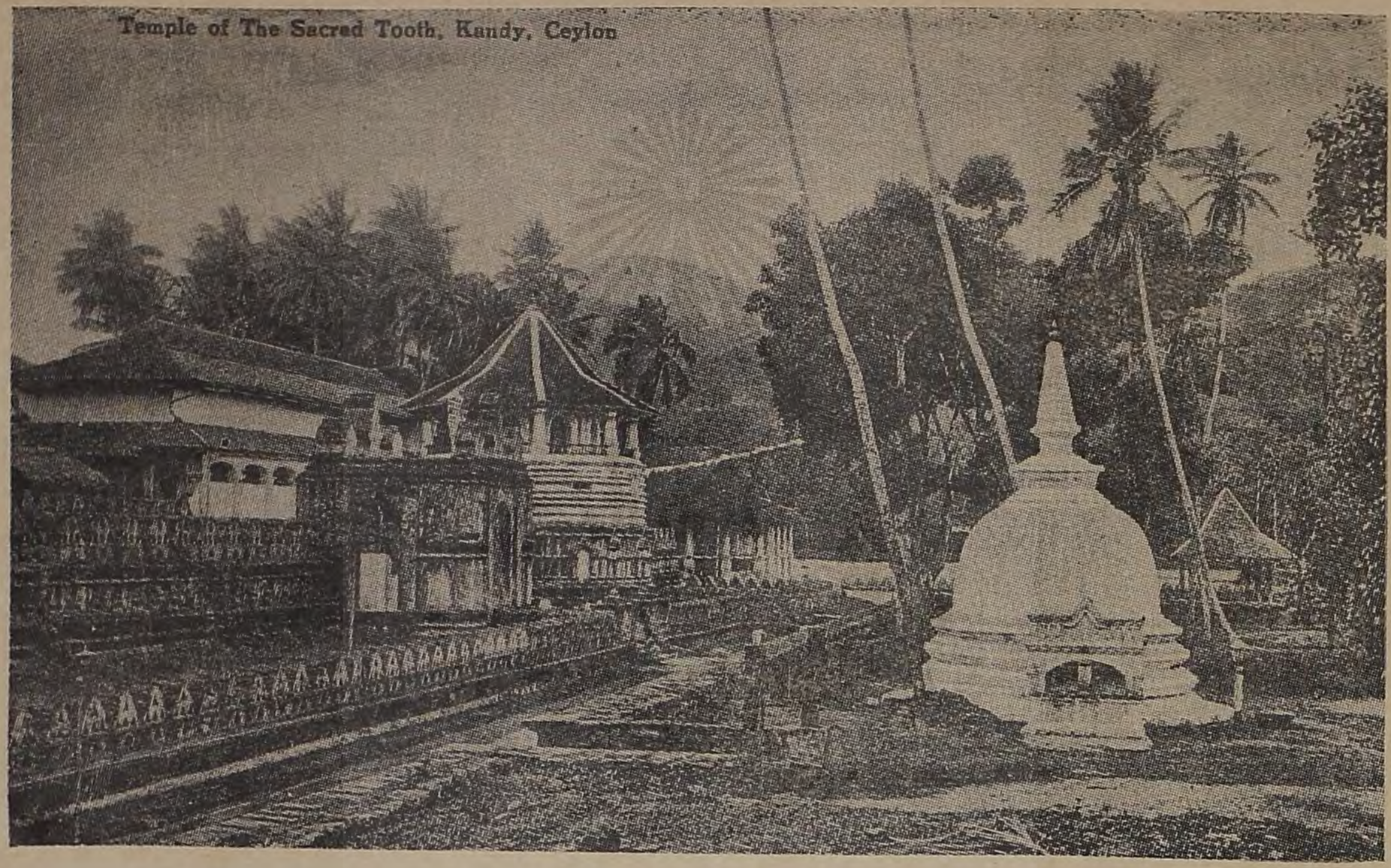

ด้านหนึ่งแห่งวัดพระเขี้ยวแก้ว แกนดี ลังกา

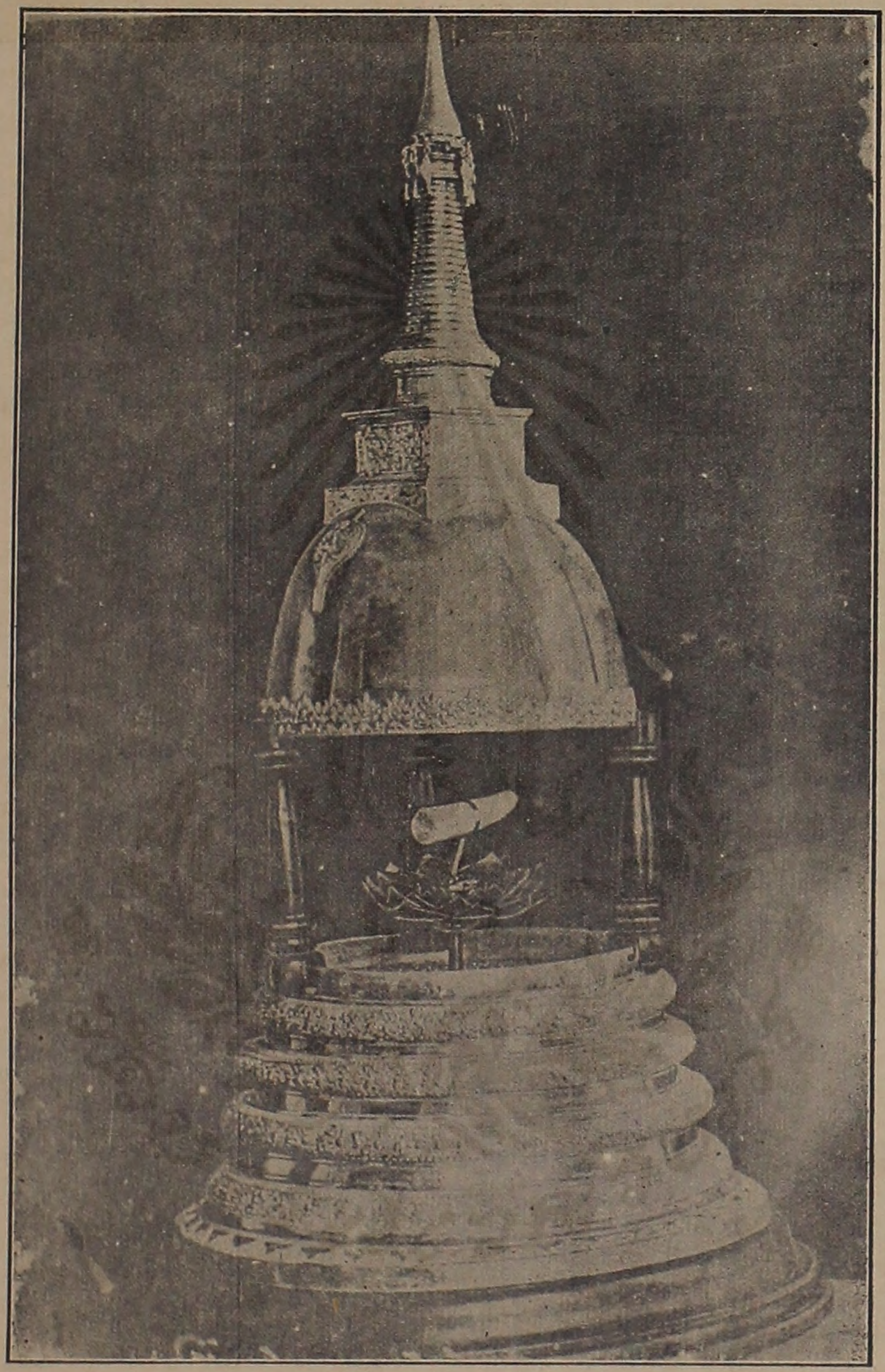

พระเขี้ยวแก้ว ลังกา

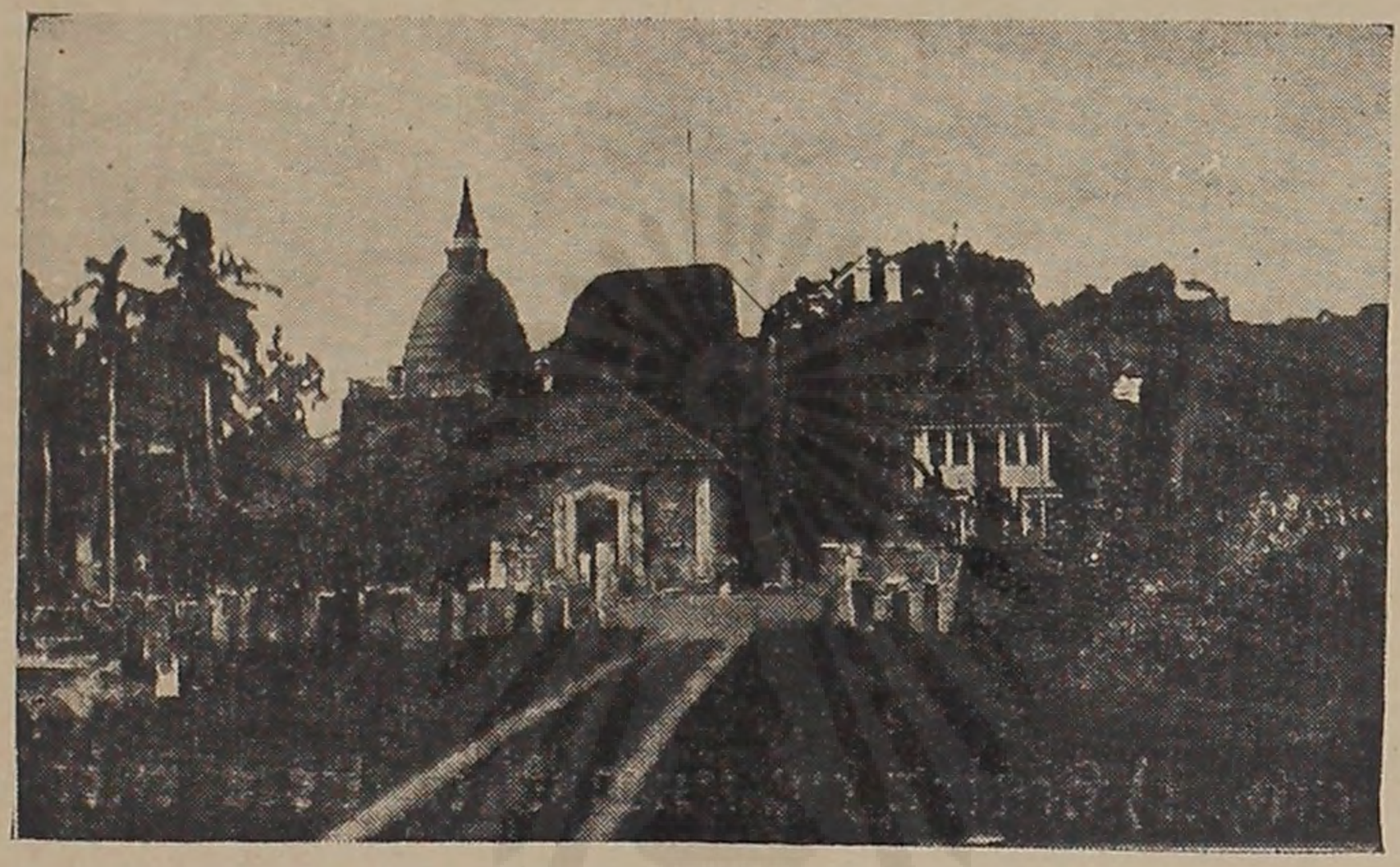

วัดอิสสรมุนี อนุราธบุรี ลังกา

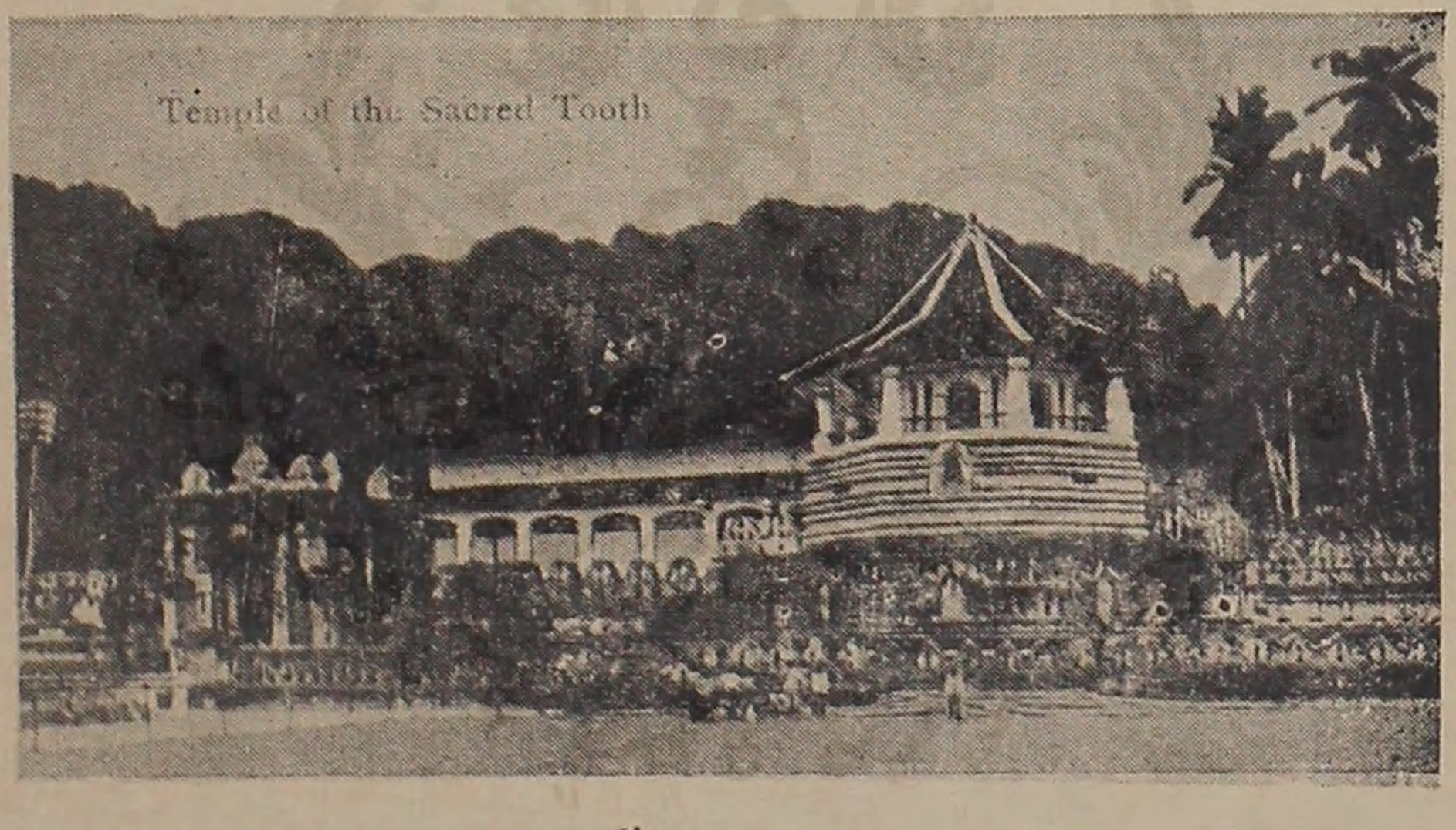

บริเวณวัดพระเขี้ยวแก้ว แกนดี ลังกา

Wydział Nauk Społecznych UMCS we Lublinie na podstawie licencji Creative Commons 0906/2564

วิจิตรครอบอยู่อีกรวมถึง ๗ ชั้น มีเทศกาลคราวเปิดและจัดกระบวน
แห่ให้ประชาชนได้เห็นปีละครั้ง, นอกนั้น ผู้มีศักดิ์สูงหรือผู้มีเครื่อง
สักการะมีค่ามากไปบูชาอยากดู ขอให้นายกรัฐมนตรีสั่งให้เจ้าหน้าที่
เปิดให้ดูจึงดูได้ การเปิดให้ดูเป็นครั้งเป็นคราว หรือมีการปิดบัง
อย่างสงวนให้เห็นได้ยากอย่างนี้ ก็เป็นอุบายวิธีอย่างหนึ่ง ที่ให้คน
ปรารถนาจะดูจะเห็นไม่จืดจาง, แต่อีกนัยหนึ่งเห็นว่าทำอย่างนี้ไม่ดี
ถ้าทำพระเจดีย์แก้วครอบ ให้คนที่เข้าไปสักการะได้เข้าไปเห็นองค์
พระเขียวแก้วในด้านหน้าและด้านข้างทั้ง ๒ หรือทั้ง ๔ ด้านก็ยิ่งดี,
อาจทำให้คนนิยมไปสักการะยิ่งขึ้น เพราะได้เห็นด้วย. ได้ทราบว่า
ชาวพะม่าบางพวก ต้องการไปสักการะพระเขียวแก้ว, เมื่อได้ทราบ
ว่าไม่เปิดให้ดู ก็ไม่ไป, และเลยไปอินเดียเสียก็มี. เจ้าหน้าที่รักษา
ฝ่ายพระสงฆ์ มีพระมหานายก วัดบุบผาราม และพระมหานายก
วัดอัสสคิรี เป็นหัวหน้า ผลัดกันรักษาคราวละ ๖ เดือน. เสร็จการ
บูชาพระเขียวแก้วแล้ว กลับมาพักวัดบุบผาราม.

วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ เวลาบ่าย พระสาธุศีลสังวร กับ นายเสงี่ยม ไปโกดัมโบ เพื่อทำธุระบางอย่าง, ผู้ที่อยู่ ไปดูบริเวณวัดบุบผาราม วัดอโปสถาราม แล้วเดินรอบทะเลสาบ ได้เห็นโรงเรียนพระพุทธ-ศาสนาสำหรับสอนเด็กหญิงแห่งหนึ่ง แต่ไม่ได้เข้าไปดู ไม่ทราบว่าเขาสอนกันอย่างไร.

วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ เวลาบ่าย ไปดูสถานที่บางแห่งและ

เทวาลัยของศาสนาพราหมณ์.

วันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ เวลาเย็น ไปดูวัดกิติเกและวัดอัสสคิรี ซึ่งอยู่ในหุบเขา มีกุฏีเล็ก ๆ ล้อมรอบอุโบสถเตี้ย ๆ ไม่น่าสบาย ไปสนทนากับพระมหานายกเล็กน้อยแล้วก็กลับ.

วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ เวลาบ่าย ไปดูวัดสิริวัฒน์และวัดคงคาราม ซึ่งอยู่ที่ไหล่เขา มีน้ำใช้สะดวก เป็นที่วิเวก มีพระวัดละ ๒-๓ รูป.

วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ พระบางรูปและไวยาวัจจกรบางคนไปดูพิพิธภัณฑ์, นอกนั้นสนทนากับพระที่วัดเนื่องด้วยการศึกษาและการปกครอง.

วันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ เวลา ๑๕.๐๐ นาฬิกาเศษ ขึ้นรถยนต์ไปสถานีรถไฟไปจังหวัดมาตเล เวลา ๑๗.๐๐ นาฬิกาถึง.

ภูมิประเทศตามทางน่าดูตลอด ลงจากรถไฟขึ้นรถยนต์ไปพักวัดชยสุนทราราม เป็นวัดที่พระสาธุศีลสังวรเคยเป็นเจ้าอาวาส มีกุฏีหลังเดียว, นอกนั้นก็มีวิหารและโรงเรียน มีภิกษุสามเณรวัดนั้นและอาคันตุกะ ๑๖ รูป และวันนี้ต้องรับอาคันตุกะถึง ๓ ราย ๆ ละหลาย ๆ คน ทั้งหาภัตตาหารให้ผู้จะเดินทางไปแต่เช้า เสียงกุกกักไม่เป็นอันนอนหลับตลอดคืน. วัดนี้ตั้งอยู่ในภูมิสังเยือกเย็นอยู่ใกล้เขา แต่เป็นทำเลที่ต้องเกี่ยวแก่การรับอาคันตุกะมากเกินไป.

วันที่ ๒๙ กุมภาพันธ์ ฉันเช้าแล้ว ไปดูอาโลกวิหาร (หรือ อาลูวิหาร ตามเสียงสังกา) ว่าเป็นที่จานพระไตรปิฎกลงลาน เมื่อ

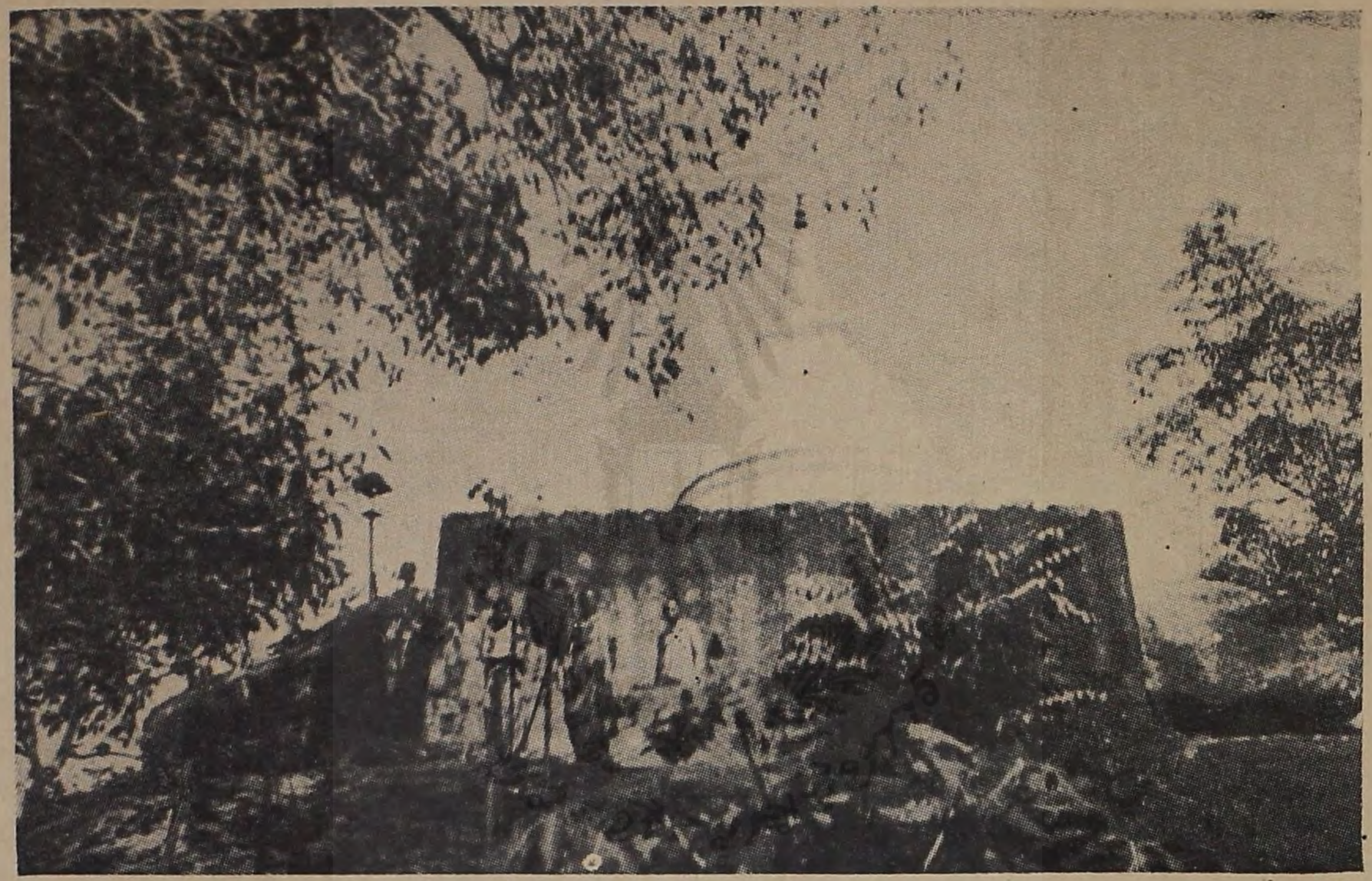

อาโลกวิหาร ลังกา

ก่อน ๒,๐๐๐ ปีมาแล้ว เดินไประยะทางราว ๒ ไมล์. วัดนี้ตั้งอยู่บนเขาเตี้ย ๆ มีหินก้อนใหญ่ ๆ เข้าไปนมัสการพระไสยาทิวหารอันเขาก่อผนังประจบกับถ้ำ แล้วไปดูบริเวณวัด สมัยจานพระไตรปิฎกว่ามีภิกษุตั้ง ๕๐๐ แต่เวลานมีภิกษุอยู่เพียง ๓ รูป มีกุฏีเพียง ๒ หลัง ไม่ค่อยเห็นอะไร นอกจากถ้ำน้อย ๆ ที่ก่อประจบกับหินก้อนใหญ่ ๆ ฉันเพลแล้วกลับมาวัดชยสุนทรารามเวลา ๑๕.๐๐ นาฬิกา ขึ้นรถยนต์ไปขึ้นรถบัสไปจังหวัดหรือตำบลตัมพุละ ถึงเวลา ๑๖.๔๐ นาฬิกา พักที่วัดเตอปั้งสละ ซึ่งอยู่ที่เชิงเขาตัมพุละ ขนของพักแล้ว ขึ้นเขาตัมพุละ เพื่อไปนมัสการพระทิวหารและชมโบราณวัตถุ ขึ้นไประยะทางราว ๕-๖ เส้น ส่งจากระดับพื้นที่ตั้งวัดราว ๒ เส้น มีวิหารยาวราว ๕ เส้น ที่สูง ๆ ราว ๓ วา ที่ต่ำ ๆ ราว ๑ วา กั้นเป็น ๕ ห้อง มีพระพุทธรูปใหญ่ ๆ ทั้งปางประทับนั่งและปางไสยาราว ๑๕๐ องค์ มีภาพวิจิตรตลอดเพดาน แต่เป็นภาพโบราณที่ชำรุดก็มาก, ในวิหารนั้นมืดและมืดอับ เพราะแสงสว่างเข้าได้ทางประตูเพียงช่องสองช่อง, ตามคำที่บอกเล่าว่าเจาะภูเขาเข้าไปทำเป็นวิหาร แต่พิจารณาดูเห็นว่าก่อผนังและทำประตูประจบกับเพิงเขามากกว่า. เขาตัมพุละที่มีวิหารนี้ลักษณะคล้ายเขาพระฉายที่สระบุรี มีหินแท่งใหญ่ติดกันเป็นพืด ตั้งแต่เชิงเขาถึงยอด นับว่าเป็นที่น่าดู มีการนัดไหว้พระประจำปี, ตามปกติ มีภิกษุสามเณร ๓ วัด เป็นเจ้าหน้าที่ขึ้นไปเปิดเวลาเย็นทุกวัน. ค่ำกลับถึงวัดที่พัก, เจ้าอาวาสไม่อยู่ มี

แต่สามเณร, ต้องจัดที่พักกันเอง.

วันที่ ๑ มีนาคม ฉันเช้าแล้ว ขึ้นรถบัสไปจังหวัดอนุราธบุรี เพลถึง, ไปพักวัดสุวรรณมาลี ที่ภาษาสิงกาเรียกรูวังแวลี มีมหาเจดีย์ วัดโดยรอบองค์ราว ๙๐๐ ฟีต สูงราว ๓๐๐ ฟีต ที่กำลังปฏิสังขรณ์ ว่าสิ้นทุนไป ๒,๕๐๐,๐๐๐ รูปีย์ เวลานี้ยังไม่แล้ว, ลำพังยอดที่ทำด้วยทอง ว่าราคาถึง ๖๐,๐๐๐ รูปีย์, ฉันเพลแล้วพัก, เวลาบ่าย ขึ้นรถยนต์ไปชมโบราณสถาน ไปวัดอภัยคิรี วัดเชตวัน วัดมรีจิวัฏ ซึ่งเป็นวัดร้างแต่มีเจดีย์ใหญ่ วัดอิสสรมุนี ที่ว่าพระมหินทเถระเสด็จไปประทับที่สิงกาคราวแรก, แล้วไปที่ต้นศรีมหาโพธิ์ ที่ว่าพระนางสังฆมิตตาเถรีเชิญกิ่งจากพุทธคยามาปลูกไว้ มีการรักษาบูชาแข็งแรง ต้นไม่สู้โต วัดศูนย์กลางดูจะไม่เกิน ๑ ศอก ไม่เท่าต้นอื่น ๆ ที่ขึ้นอยู่ในที่ใกล้เคียง แล้วไปถูปาราม ซึ่งเคยเป็นวัดที่ตั้งวิหารพระเขี้ยวแก้ว, ผ่านโลหปราสาทซึ่งแลเห็นแต่เสาสิลามากต้น ดูบริเวณวัดและพระราชวังโบราณ ที่เห็นแต่หินสลักหักพัง และซากที่ตั้งกุฏิวิหารเป็นต้นเกือนกลาด เจดีย์องค์ใหญ่ซุดโทรม แสดงสังขตลักษณะ ชวนให้เกิดธรรมสังเวชตลอด, แต่รัฐบาลรักษาดีมาก ทำพื้นที่เตียนสะอาดร่มรื่น ไม่มีบ้านเรือนใครมาปะปน น่าเป็นที่ทำความเพียรของกุลบุตรผู้มีสัทธา มีลิงชะนิดหนึ่ง ช่วงตัวและหางยาวมาก ตัวเขื่อง แปลกกับลิงที่เคยเห็นในประเทศไทย (เมื่อไปดูสวนสัตว์ที่กัลกัตตา เห็นหนังสือติดไว้ที่กรงว่า หนุมาน).

พระเจดีย์วัดรุแวงเวลลี (สุวรรณมาลี) ที่อนุราธบุรี ลังกา
กำลังซ่อม

ลายน้ำนี้ถูกสร้างขึ้นโดยระบบอัตโนมัติ เมื่อวันที่ 09/06/2564

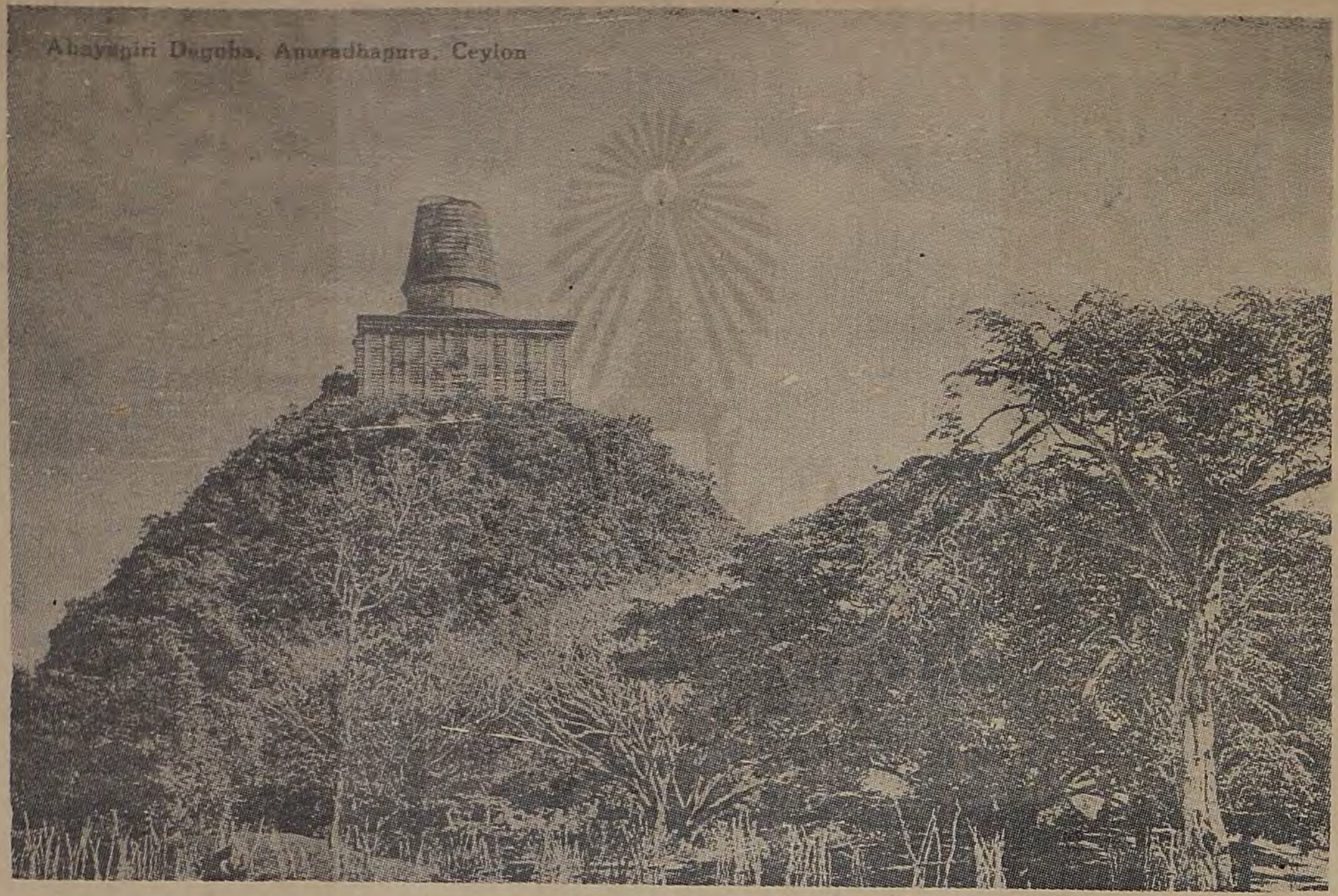

พระเจดีย์วัดอภัยคิรี อนุราธบุรี ลังกา

วัดเชตวัน ลังกา

ลิขสิทธิ์เป็นของ TODC ใช้ เพื่อการศึกษา ไม่ใช่เพื่อการค้า 09/06/2564

ระยะทางที่ไปดูวันนี้ว่าราว ๘ ไมล์ แต่ไปไม่ค่อยทั่ว เพราะคนรถไม่ชำนาญทาง ค่ำกลับวัดสุวรรณมาลี ไปนมัสการเจดีย์แล้วพัก.

วันที่ ๒ มีนาคม ฉันเช้าแล้วเตรียมของที่จะเดินทางต่อไป เพลแล้วขึ้นรถยนตร์ไปสถานี ถึงตัวขึ้นรถไฟไปดาไลเมนา ซึ่งเป็นสถานีที่สุดเกาะลังกาด้านเหนือ เพื่อลงเรือข้ามไปอินเดีย, รถไฟถึงสถานีดาไลเมนา ซึ่งห่างจากท่าเรือราว ๘๐ เส้น, เวลาเย็นหาที่พักและไปดูสถานที่ตามควร. ที่นั่นไม่มีวัด มีบ้านน้อย, แม้มีของขายก็หาที่พักยาก, พื้นที่เป็นทราย, ที่สถานีก็พักไม่ได้ นอกจากไปนอนในเรือ. คณะที่ไปนั้นได้อาศัยความเอื้อเฟื้อของนายสถานีซึ่งเป็นชาวลังกา ให้พักในที่พักของเขา แต่ก็พักนอนไม่ได้เพราะอับ ต้องออกมานอนข้างนอกในชายคาบ้าง ที่โคนไม้บ้าง, คนโดยมากเขาไปรถขบวนหลังที่ออกจากสถานีอนุราธบุรีราว ๑.๐๐ นาฬิกา ถึงท่าเรือเวลาเช้า ไม่ต้องเสียเวลาคอย ลงเรือสักครู่ก็ถึงเวลาเรือออก.

หมายเหตุ:

ภูมิประเทศลังกา มีพื้นที่เป็นภูเขา ทะเลสาป หนอง และสระมาก ไม่เห็นป่าและไม้ใหญ่นอกจากขนุนที่เป็นของปลูกในสวน, ที่อยู่อาศัยมีฝาและพื้นเป็นอิฐปูนเป็นพื้น หาที่เป็นไม้เกือบไม่มี มีการคมนาคมถึงจังหวัดต่าง ๆ ทั้งทางรถไฟและรถยนตร์, ทะเลสาปหรือวาบีที่สร้างทำนบกั้นไว้ก็มีมากแห่ง เป็นที่ชุ่มชื้น มีสวนมะพร้าว ยาง โกโก้ ขนุน มากกว่านา, ตามเขามีต้นชา, ข้าวและถั่วเป็น

อาหาร ที่ต้องใช้มาก ต้องส่งมาจากอินเดีย.

คนในลังกานอกจากชาวสิงหลที่เป็นพ่นเมือง ก็มีแขกทมิฬ ฮินดู ฝรั่ง ไม่เคยเห็นจีน ญี่ปุ่นมีบ้างก็น้อย

การศาสนาในลังกา พระพุทธศาสนามีคนนับถือมากกว่าศาสนาพราหมณ์ คริสเตียน โมหมัด, มีวัดในลังกาทั้งหมดประมาณ ๕๐๐-๖๐๐ วัด ยังมีผู้ศรัทธาก่อสร้างปฏิสังขรณ์ปูชนียสถาน วิหารการเปรียญ เจดีย์ กุฎี และโรงเรียนอยู่หลายแห่ง, บางแห่งว่าราคาตั้งหลายล้านรูปีย์ เช่นการสร้างวิหารที่วัดกัลยาณี จังหวัดโกลัมโบ วิหารพระเขี้ยวแก้วที่แกนดี ซ่อมพระเจดีย์รูวังแวลิที่อนุราธบุรี และโรงเรียนที่วัดมาลิกากัณฑะ ฯ เป็นต้น, วัดโดยมากไม่ค่อยใหญ่โต มีกุฎีวัดละ ๑-๒-๓ หลัง เป็นตึกเตี้ย ๆ ชั้นเดียว พ่นปูน ค่อนข้างทึบและชื้น, ที่นั่งใช้เก้าอี้ ที่นอนใช้เตียงเป็นพ่น, ไม่เคยเห็นที่นั่งกับพื้น นอกจากที่ฉันที่สวดมนต์ไหว้พระในวิหาร และหอพระไตรปิฎก, ทุกวัดมีวิหารเล็ก ๆ ต้นโพธิ์และเจดีย์เป็นที่นมัสการ, วิหารเล็ก ๆ แต่มักมีพระพื้นองค์โต ๆ และมีรูปพื้นประกอบกับภาพที่เขียนวิจิตรงดงาม. วัดอย่างใหญ่ที่มีกุฎีหลายหลังและมีภิกษุมาก ที่ทราบมีอยู่ ๒ วัด คือ วัดมาลิกากัณฑวิทโยทยบริเวณ อันเป็นมหาวิทยาลัยฝ่ายพระพุทธศาสนาในลังกาแห่งหนึ่ง มีภิกษุสามเณรราว ๑๐๐ รูป วัดบุบผารามเป็นวัดเก่า มีอุโบสถสำคัญเป็นที่อุปสมบทภิกษุของวัดต่าง ๆ ฝ่ายอุบาลีวงศ์ แม้อยู่ใน

ต่างจังหวัด เช่นผู้อยู่วัดมาลิกากัณฑะ ฯ ก็ไปอุปสมบทที่วัดบุปผาราม มีภิกษุราว ๗๐-๘๐ รูป, นอกนั้นก็มีภิกษุตั้งแต่ ๒-๓ รูป ไปหา ๑๐-๒๐ รูป, พระสงฆ์สามเณรทั้งสิ้นว่ามีราว ๑๒,๐๐๐ รูป. อุบาลีวงศ์เป็นนิกายใหญ่ แต่แยกออกเป็น ๔ นิกาย, ส่วนมรมวงศ์นิกายหรือพะม่านิกายไม่ใหญ่ แต่แยกกันเป็นนิกายน้อย ๆ ราว ๓๐ นิกาย. เนื่องจากความเห็นแตกต่างกันบ้าง ผู้ประพฤติเคร่งไม่ยอมร่วมกับผู้ประพฤติย่อหย่อนบ้าง ผู้ประพฤติทรามถูกกำจัดออกจากหมู่แล้วไปตั้งนิกายใหม่บ้าง.

การห่มผ้าคล้ายพระพะม่าห่ม แต่นิยมต่างกันบ้าง, บางนิกายเวลาเข้าบ้านห่มคลุมเรียบร้อย ทั้งเวลาบิณฑบาต ทั้งเวลาไปกิจอื่น, บางนิกายห่มคลุมแต่เวลาไปบิณฑบาต เวลาอื่นห่มดอง, สีจีวรที่ใช้ก็เป็นสีเหลือง คล้ายที่ภิกษุในเมืองไทยใช้ เว้นแต่มีภิกษุบางนิกายบางรูป เมื่อออกจากวัดใช้จีวรสีแสดและสีแดง.

อาหารบริโภค บางแห่งภิกษุสามเณรออกบิณฑบาตเช้า, เพลมีผู้ทำอาหารมาเลี้ยงที่วัด, บางแห่งมีผู้ทำถวายที่วัดทั้งเช้าทั้งเพล ที่อาศัยแต่บิณฑบาตเช้า ๆ ก็มี. อาหารที่นิยมใช้มากมีแกงถั่วน้ำค่น ๆ ที่เรียกว่าสูปะ แกงขั้วมะเขือเทศและผะสมเครื่องเทศ แกงขั้วปลาเค็ม ที่มีพิเศษก็มีแกงปลาแกงเนื้อ ผัด ยำต่าง ๆ พอเป็นไปได้.

ขนบธรรมเนียมในการฉัน เมื่อคดข้าวใส่จานแล้ว ต้องการอาหารอะไรบ้าง ก็ตักใส่ลงไปรวมอยู่ในจานข้าวเป็นหย่อม ๆ, ถ้า

ชาวบ้านเลยมักับข้าวก็อย่าง เขาก็ตักมาหยอดรวมลงในจานข้าวให้ทุกอย่าง และคอยเติมเรื่อยไปกว่าจะอิ่ม ไม่ต้องเปลืองถ้วยชาม บางท่านก็ใช้บาตรแทน, และพระต้องฉันด้วยมือ, ถ้าใช้ช้อนซ่อมเขาหาว่าไม่เคร่ง, เสร็จฉันคาวแล้ว ของหวานมีกี่อย่าง ๆ ก็รวมลงในจานเล็ก ๆ ใบหนึ่ง ที่เป็นของน้ำจึงจะแยกภาชนะต่างหาก เสร็จแล้วพระเถระอนุโมทนา.

การเคารพ มีการไหว้กราบเช่นในเมืองไทย และถืออิริยาบถยืนเป็นการเคารพ, ยิ่งคฤหัสถ์แม้ผู้หญิงมาหาพระเถระที่เคารพมาก ต้องมายืนอยู่ตลอดเวลากลับแม้นานนับชั่วโมง, ไม่ว่าพระจะนั่งบนเก้าอี้หรือนั่งที่พื้น, เมื่อจำจะนั่งก็นั่งในที่ต่ำกว่า เช่นจะนั่งเก้าอี้สูงเสมอกันไม่ควร, ในวัดมักมีเก้าอี้เล็ก ๆ สำหรับคฤหัสถ์หรือผู้น้อยที่มาหา, ศิษย์คฤหัสถ์ที่เรียนในวัดซึ่งมีภิกษุเป็นครู เห็นยืนเรียนตลอดเวลา ๒ ชั่วโมง, ได้เห็นที่โรงเรียนสอนเด็กแห่งหนึ่ง, เมื่อครูเห็นภิกษุเดินผ่านไปแต่ไกล ครูก็ให้สัญญาณนมัสการด้วยยืนไหว้ พร้อมด้วยกล่าววาจาว่า สาธุ ๆ ดัง ๆ. ตามอาวาสต่าง ๆ อุบาสกอุบาสิกาที่เข้าไป ย่อมกราบไหว้ภิกษุและปูชนียสถานตามควร ไม่ค่อยเห็นใครไปเที่ยวจุ้นจ้าน. ฝ่ายภิกษุสามเณร เมื่อเข้าไปหาพระเถระ, ท่านจะนั่งที่พื้นหรือที่เก้าอี้ หรือนอนบนเตียงก็ตาม, เมื่อเข้าไปอยู่ด้วยอิริยาบถยืนแล้ว จะห่างหรือใกล้ศีรษะก็ตาม ก็เป็นอันว่าเคารพแล้ว. การนั่งที่พื้นของดังกา นั่งขัดสมาธิยกเข่าสูง ๆ, การฟังเทศนาเวลาค่ำ

ประจำวัน สุดแล้วแต่ใครจะนั่งท่าไหน เหยียดเท้าก็มี ไม่เหยียดเท้าก็มี ไม่ระเบียบ, เขาถือว่าพระนั่งอยู่บนที่สูงแล้ว เขานั่งเหยียดเท้าข้างล่างไม่เป็นไร, บางคนนั่งอยู่บนที่สูง แม้ข้างถนนใหญ่ เห็นภิกษุเดินผ่านไป ก็ลงยืนแสดงอาการเคารพ, และบางคนมีอัธยาศัยดี ช่วยขนของด้วย อาการเคารพ. การไหว้พระประจำวัน ตระฆังเช้า ๖.๐๐ นาฬิกา และค่ำ ๑๘.๐๐ นาฬิกา ต่างคนต่างไปไหว้ที่วิหาร ฐานโพธิ์ และพระเจดีย์ ไม่ต้องพร้อมกัน. ที่สวดมนต์พร้อมกัน ได้เห็นแต่ที่วัดมาลิกากัณฑะ ฯ นั่งคล้ายขัดสมาธิยกเข่าสูง ประณมมือบ้าง ไม่ประณมมือบ้าง.

การศึกษาของภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ จัดว่านิยมกันแพร่หลายนอกจากเรียนหนังสือของชาติเป็นเบื้องต้น ก็มีการเรียนบาลีสันสกฤต และอังกฤษ เป็นพื้น. การสอบบาฬีมีกรรมการคฤหัสถ์ของสมาคม และพวกราชบัณฑิตของรัฐบาล เป็นผู้สอบปีละครั้ง, หลักสูตรไม่เหมือนของไทย ใช้บาลีพระไตรปิฎกและคาถาธรรมบท ประกอบกับหนังสือที่แต่งขึ้นบ้าง ต้องการให้แปลและจำได้ด้วย ไม่ใช่แต่เพียงแปลได้ แบ่งเป็นประโยคอย่างสูงว่ามีถึง ๙ ชั้น. วิธีบำรุงของรัฐบาล ให้คือบำรุงสำนักวิทโยทยบริเวณ ซึ่งนับเป็นวิทยาลัยใหญ่ปีละ ๓,๐๐๐ รูปีย์, สำนักเรียนวัดนอกนั้น ถ้ามีนักเรียนสอบได้จำนวนเท่าไร ไม่จำกัดว่าชั้นไหน บำรุงสำนักเรียนนั้นเท่าจำนวนที่สอบได้ เท่าราคารูปละ ๖ รูปีย์ฉะเพาะที่สอบได้. ภิกษุสามเณรที่

สอบได้ ย่อมได้รับยกย่องจากพุทธศาสนิกชนเป็นพิเศษ เช่นเปรียญในเมืองไทย, และก็ช่วยกันสั่งสอนกุลบุตรผู้มีศรัทธาต่อ ๆ ไป, ทั้งวัดน้อยวัดใหญ่มีการเรียนการสอนกันตามควร.

การปกครอง พระสงฆ์ประชุมกันเลือกผู้เป็นสังฆนายก และเจ้าคณะในจังหวัดและแขวงนั้น ๆ แล้วเสนอให้รัฐบาลตั้ง ดังเวลาที่ท่านเจ้าวัดอุโปสถาราม เป็นมหานายกฝ่ายอุบาลีวงศ์เป็นต้น.

การเป็นอยู่ของพระดังกาที่ได้เห็น นับว่าอยู่ด้วยการเรียนและอยู่เงียบ ๆ ไม่ค่อยเห็นตามถนนหนทางนัก น่าอนุโมทนา จึงยังสามารถย์ให้ประชาชนเคารพนับถือเลยดูเป็นอันดี แม้ในสมัยที่บ้านเมืองต้องตกอยู่ในอำนาจของชาติอื่นที่ไม่นับถือพระพุทธศาสนาตั้งกว่า ๑๕๐ ปีมาแล้ว, น่าจะเป็นเพราะพื้นของคนดังกาเป็นผู้มั่นในจารีตขนบธรรมเนียมโบราณ ไม่ค่อยนิยมการเปลี่ยนแปลงทั้งส่วนภายนอกภายใน, นี่เป็นเหตุอันหนึ่งที่ให้เห็นว่าดังกายังเป็นดังการักษาคัมภีร์โบราณไว้ได้ หากลายเป็นอื่นไปไม่.

วันที่ ๓ มีนาคม เวลา ๕.๓๐ นาฬิกา ไปขึ้นรถไฟที่มาจากโกลัมโบไปท่าเรือ, ระยะรถไฟแล่น ๕ นาฬิถึงท่าเรือ, ผู้ไปชั้นที่หนึ่งที่สองอยู่ดาดฟ้าชั้นบน ชั้นที่สามอยู่ดาดฟ้าชั้นล่าง. ที่อยู่ไม่สู้แปลกอะไร เป็นแต่ว่าพวกไปชั้นที่หนึ่งชั้นที่สอง เมื่อเรือข้ามไปถึงท่าฝั่งอินเดียแล้ว ได้รับตรวจให้ขึ้นฝั่งก่อน, พวกชั้นที่สามรับตรวจทีหลัง, บางคนขึ้นรถไฟหวุดหวิดเกือบจะไม่ทัน. เรือเดินจากเกาะดังกามาถึง

แหลมดานัสกุติฟากอินเดีย ระยะทางราว ๒ ชั่วโมง, ขึ้นรถไฟที่นั่นไปมัทราส ออกตั้งแต่ ๑๐.๐๐ นาฬิกา ถึงมัทราสวันที่ ๕ มีนาคม เวลา ๖.๐๐ นาฬิกา ขึ้นรถยนต์ไปสถานีของรถไฟอีกบริษัทหนึ่ง ที่จะไปจังหวัดกัลกัตตา พักที่ห้องพักของสถานี, มีผู้บอกว่าที่จังหวัดนี้มีทั้งธรรมสภาฮินดูและธรรมสภาของมหาโพธิสมาคม แต่ไม่ได้ไปดู เพราะมุ่งจะรีบต่อไปกัลกัตตา.

วันนี้ฉันแล้วไปดูสถานที่ต่าง ๆ มีพิพิธภัณฑ์และท่าเรือเป็นต้น แล้วกลับมาพักที่สถานี ขึ้นรถไฟด่วนออกจากมัทราสเวลา ๒๐.๐๐ นาฬิกา ไปกัลกัตตาทางสายใต้ ผ่านบ้านเมืองน้อยใหญ่มาโดยลำดับ ข้ามแม่น้ำโคธาวารี สะพานยาว ๒ ไมล์ครึ่ง.

วันที่ ๖ มีนาคม เวลา ๗.๓๐ นาฬิกา ถึงสถานีเฮาวาส ไปจังหวัดกัลกัตตา ขึ้นรถม้าไปพักที่มหาโพธิสมาคม ระยะทางราว ๒ ไมล์, รวมเวลามาจากมัทราสถึงกัลกัตตาเป็นเวลา ๓๕ ชั่วโมง (ค่ารถชั้น ๓ ราคา ๒๑ รูปีย์เศษ ชั้นอินเตอร์มีเดียทราคา ๓๒ รูปีย์เศษ ชั้น ๒ เอา ๒ คูณเป็น ๖๔ รูปีย์ ชั้น ๑ เท่ากับ ๑๒๘ รูปีย์ นี่เป็นอัตราค่ารถไฟอินเดียโดยมาก ในเวลานั้น, แต่บางบริษัทชั้นอินเตอร์ ๆ แพงกว่าชั้น ๓ เท่าตัว.) เมื่อไปถึงมหาโพธิสมาคม บอกผู้รักษาให้ทราบแล้ว เขาออกมาต้อนรับ ช่วยขนของไปที่พัก มีสามเณรไทยชื่อเด็ก ชื่อบรรพชิตว่า “เมตตา” ผู้ออกไปกับภิกษุโดกนาถชาวอิตาเลียนกับสามเณรพะม่ามาพักอยู่ที่นั่น ว่าพักได้ ๑๒ วันแล้ว,

อีก ๒ วันก็จะครบกำหนดที่มาขออาศัยแล้ว, ไม่ทราบว่าจะไปอยู่ที่ไหนต่อไป พอทราบว่าพระไทยมารับช่วยต้อนรับด้วยความดีใจ. เมื่อจัดที่พักกันเรียบร้อยแล้ว ก็สนทนาถึงเรื่องระยะทางที่ควรไปดู ตั้งแต่กัลกัตตาเป็นต้นไปตลอดในอินเดียตอนเหนือ, บ่วยไปดูวัดพะม่าซึ่งถ้าไม่บอกก็ไม่ทราบ เพราะเป็นตึกแถว ๓ ชั้น ๓ ห้องริมถนนใหญ่ติดต่อกับห้องเช่ารายอื่น มีพระ ๖ รูป มีศิษย์พะม่าอยู่ด้วยหลายคน ว่ามีทายกพะม่าส่งทุนมาเลี้ยงดูพระและศิษย์เหล่านั้น, พวกมาอยู่ที่นั้นก็ว่าไม่ได้ทำการประกาศศาสนา มาอยู่เรียนภาษาอังกฤษเป็นส่วนมาก. วัดนี้ว่าตั้งมาไม่สู้นานปีนัก สำหรับพะม่าผู้สัญจรไปมา เช่นพวกไปไหว้ปูชนียสถานเป็นต้น ได้ไปพักอาศัย, อีกวัดหนึ่งเป็นวัดพะม่าชาวจิตตะกอง มีพระ ๑๐ รูป เจ้าอาวาสเป็นชาวยะไข่ ตั้งมากว่า ๕๐ ปี แต่บริเวณแคบ มีตึกใหญ่หลังหนึ่ง เป็นสถานที่ประชุมฟังธรรม นอกนั้นก็มีวิหารเล็ก, ตั้งอยู่ในตรอกชื่อบุดดิสสตรีต มีตึกเช่าอยู่ใกล้ ๆ, บัดนี้มีผู้ศรัทธาชื่อที่และขออนุญาตเพื่อสร้างอุโบสถ.

วันที่ ๗ มีนาคม เที่ยงแล้ว ไปดูพิพิธภัณฑ์ และสวนสัตว์หมดเวลา ไม่ได้ไปดูวัดญี่ปุ่นและสถานที่อื่น ๆ อีก กลับมาพักที่มหาโพธิสมาคม เตรียมของที่จำเป็นต้องใช้ เพื่อเอาไปใช้ในการไปข้างหน้า, ส่วนที่เหลือฝากเลขานุการของมหาโพธิสมาคมไว้แล้ว ขึ้นรถไฟที่สถานีรถไฟ เพื่อจะเดินทางไปคยา เวลาราว ๒๑.๐๐ นาฬิกา

รถออกจากเฮาวาท ไปถึงคยา วันที่ ๘ มีนาคม เวลา ๕.๐๐ นาฬิกา, แต่ไม่มีใครรู้เมื่อรถมาถึง, เพราะเขากำหนดว่าจะถึงในราว ๖.๓๐ นาฬิกา, พอรถออกไปจึงรู้ว่าถึงคยาแล้วและเลยมาแล้ว เป็นอันตกลงต้องตีตั๋วต่อไปลงพาราณสี. รถถึงสถานีแคนตอนเมนต์ เวลา ๘.๓๐ นาฬิกา ถ่ายรถขึ้นรถไฟอีกบริษัทหนึ่งไปอีก ๒ ระยะถึงสถานีสารนาถ คืออิสิปตนมฤคทายวัน แต่ยังไม่ถึงปูชนียสถาน ต้องขึ้นรถม้าไปอีกราคาคนละ ๑ แอนนา ประมาณว่าราว ๓๐-๕๐ เส้น ถึงพระเจดีย์ที่ว่าพระเจ้าอโศกทรงสร้าง เป็นเครื่องหมายว่า สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมจักรที่นั่น. ไปพักที่สำนักมหาโพธิสมาคม ซึ่งสร้างเป็นวัดพระสงฆ์ดังกล่าวแล้วนั้น ยังมีพระ ๒ รูป สามเณร ๕ รูป และสร้างมูลคันธกุฏิวิหาร เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปางทรงแสดงพระธรรมจักร สำหรับทำสักการบูชา และเป็นที่ประชุมแสดงธรรม, บางคนได้ไปทำสักการบูชา และประทักษิณที่พระเจดีย์ทั้งเช้าทั้งบ่าย, ในตอนบ่ายเมื่อไหว้พระเจดีย์แล้ว ไปดูสถานที่ซึ่งเขาขุดไว้ให้เห็นราก เพื่อสันนิษฐานว่าครั้งโบราณได้เคยรุ่งเรืองมาแล้วเพียงไร เพราะบริเวณกว้างใหญ่ราวด้านละ ๕ เส้น มีรากอิฐผนังและเสา มีทั้งเสาศิลาและแผ่นศิลาสลัก ทิ้งเรียงรายไว้แล้วไปดูวัดพะม่าซึ่งตั้งอยู่อีกแห่งหนึ่ง ห่างจากพระเจดีย์ราว ๖-๗ เส้น มีพระ ๖ รูป แล้วแวะไปดูวัดเชน ซึ่งตั้งอยู่ใกล้ๆ พระเจดีย์. พระเจดีย์นั้น ฐานกว้างราว ๑๐ วา พังลงมาสักครึ่งองค์ คงเหลือ

สูงราว ๑๕ วา ข้างในก่อด้วยอิฐประดับศิลาสลักเป็นลายต่าง ๆ แต่พังหายไปมาก ที่ปฏิสังขรณ์ใหม่ก็มี เป็นแต่เอาหินแดงเกลี้ยงเข้าปะแซมไว้ก็มี. เวลาเย็นพระบางรูปและคฤหัสถ์บางคนพักบ้าง ไปในเมืองพาราณสีบ้าง เพื่อดูสถานที่บางแห่งและซื้อเรือรถที่จะไปกุสินาราในวันรุ่งขึ้น. วันนั้นเป็นวันตรุษของพวกฮินดู เขากำลังสนุกกัน เอาน้ำสีแดงและสีม่วงสาดเสื้อผ้ากันบ้าง เอาสีแดงแห้ง ๆ เป็นผงคล้ายสีกระบ๋องเจิมหน้ากันบ้าง ตามเรื่องที่ตำนานกล่าวว่าเดิมเขาเจิมกันด้วยหริดาล, ผู้ถูกเจิมนั้นต้องให้ผู้เจิมให้, ถ้าไม่ได้เห็นก็คงนึกว่าเขาเจิมกันเล็กน้อย แต่ที่จริงเขาซื้อสีไปเป็นห่อโต ๆ และทากันตั้งกำ ๆ เต็มหน้าทีเดียว, สำหรับผู้ที่ไม่เคยเห็นรู้สึกว่าน่าสังเวชมากกว่าที่จะเห็นว่าเป็นสิริมงคล, เขาเจิมตลอดถึงเทวรูปที่พวกเขาบูชา.

เมืองพาราณสี เป็นเมืองโบราณมีชื่อมานาน ไม่ทราบว่ากี่พันปี แต่ที่ได้ไปเห็นที่เรียกว่าในเมือง มีตึกใหญ่น้อยมากมาย แต่ไม่ค่อยเป็นระเบียบ มีถนนลาดยางมากสาย แต่ไม่ได้เห็นถนนใหญ่ที่งามอย่างกัลกัตตา.

วันที่ ๙ มีนาคม เวลาเช้า ไปดูพิพิธภัณฑ์ที่มฤคทายวัน ๆ นั้น มีศิลาสลักเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาอยู่มาก เข้าใจว่าเป็นของเก็บรวมขึ้นฉะเพาะที่เก็บได้ในบริเวณมฤคทายวันนั้น. เวลาบ่าย ขึ้นรถจากมฤคทายวันไปดูสถานที่อาบน้ำที่แม่น้ำคงคา ซึ่งพวกพราหมณ์

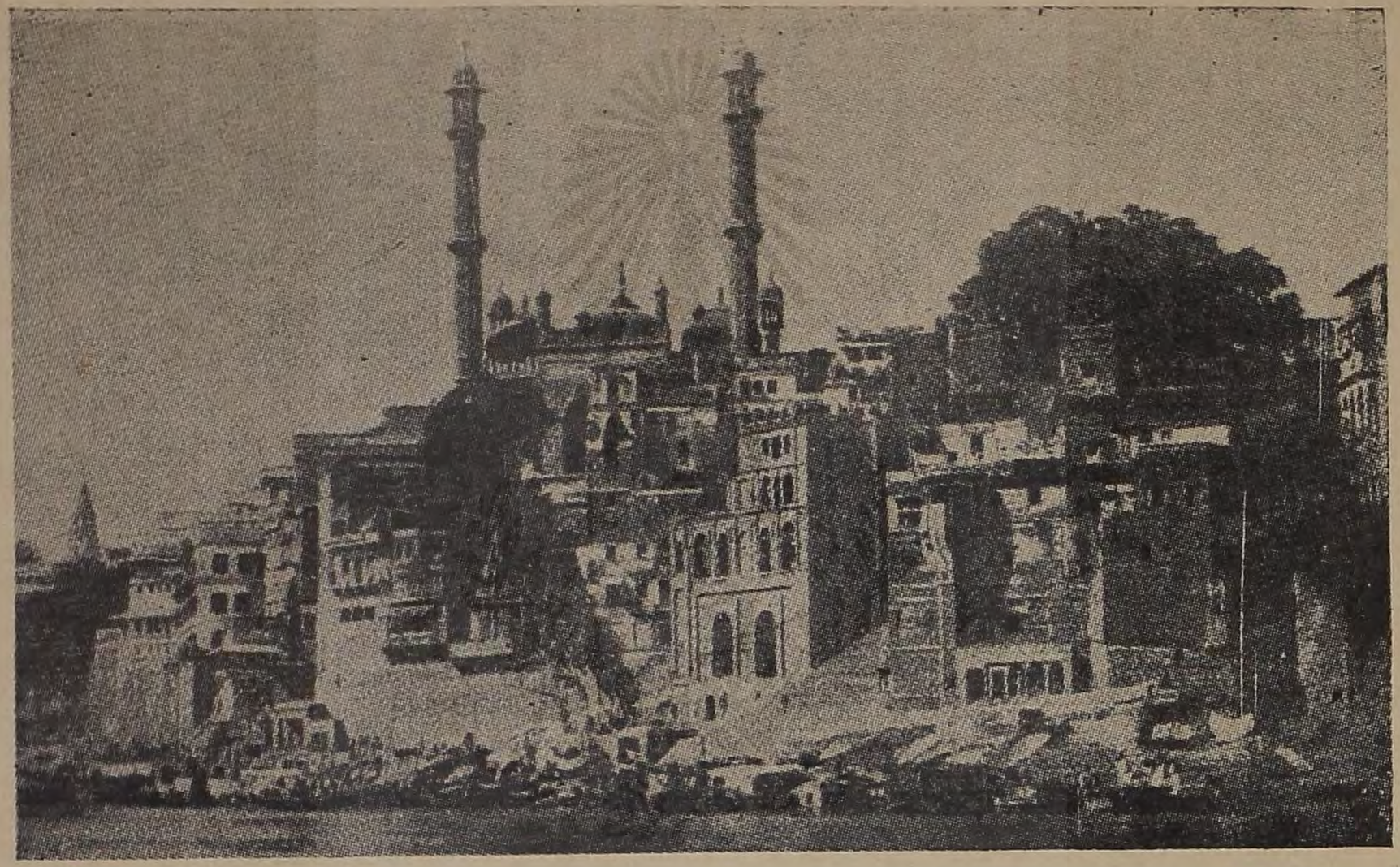

ตอนหนึ่งแห่งริมแม่น้ำคงคา พาราณสี

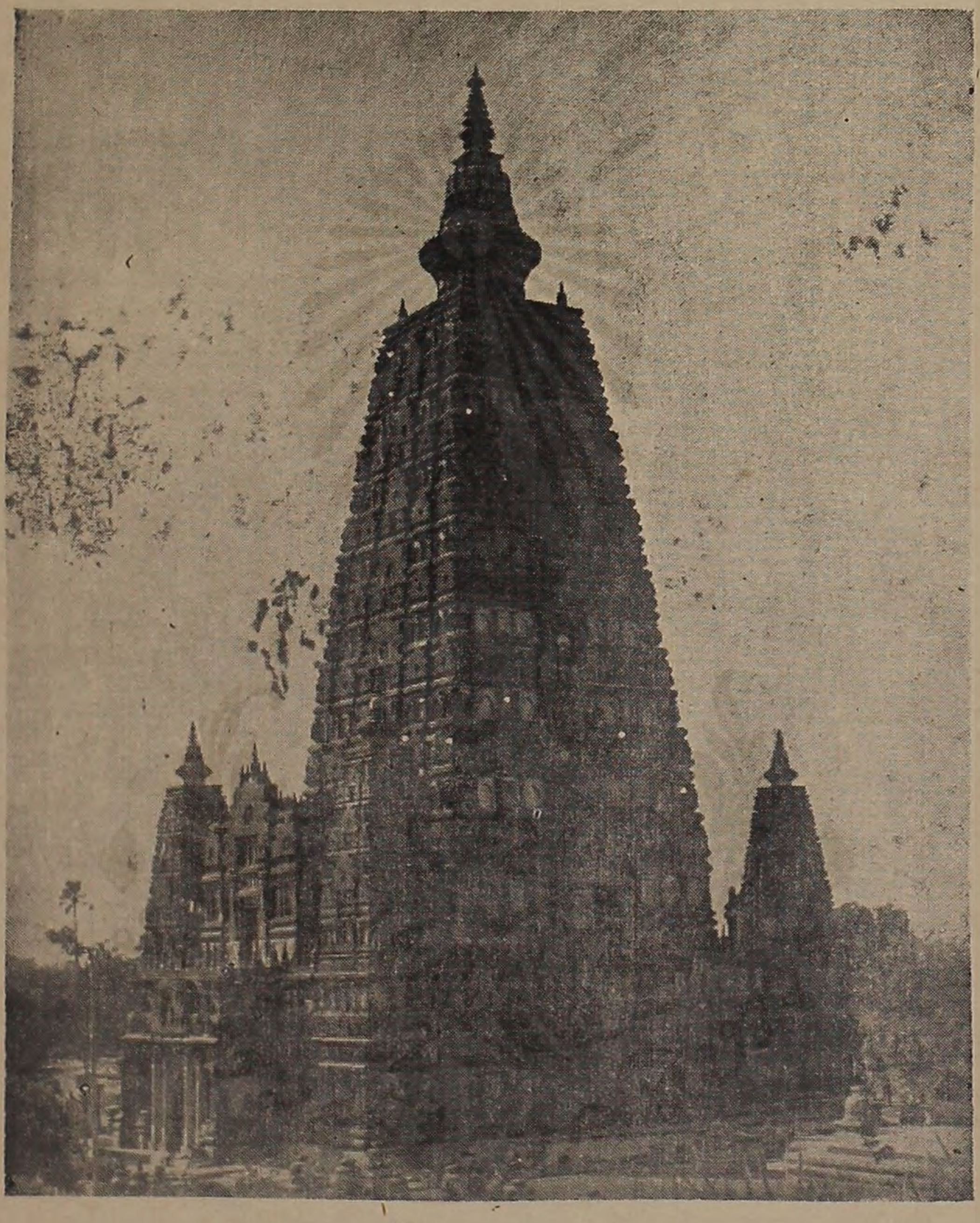

พระมหาเจดีย์ที่ตรัสรู้ พุทธคยา อินเดีย

Digitized by Google

พุทธคยา ที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้

Digitized by the Internet Archive in 2010 with funding from University of Toronto

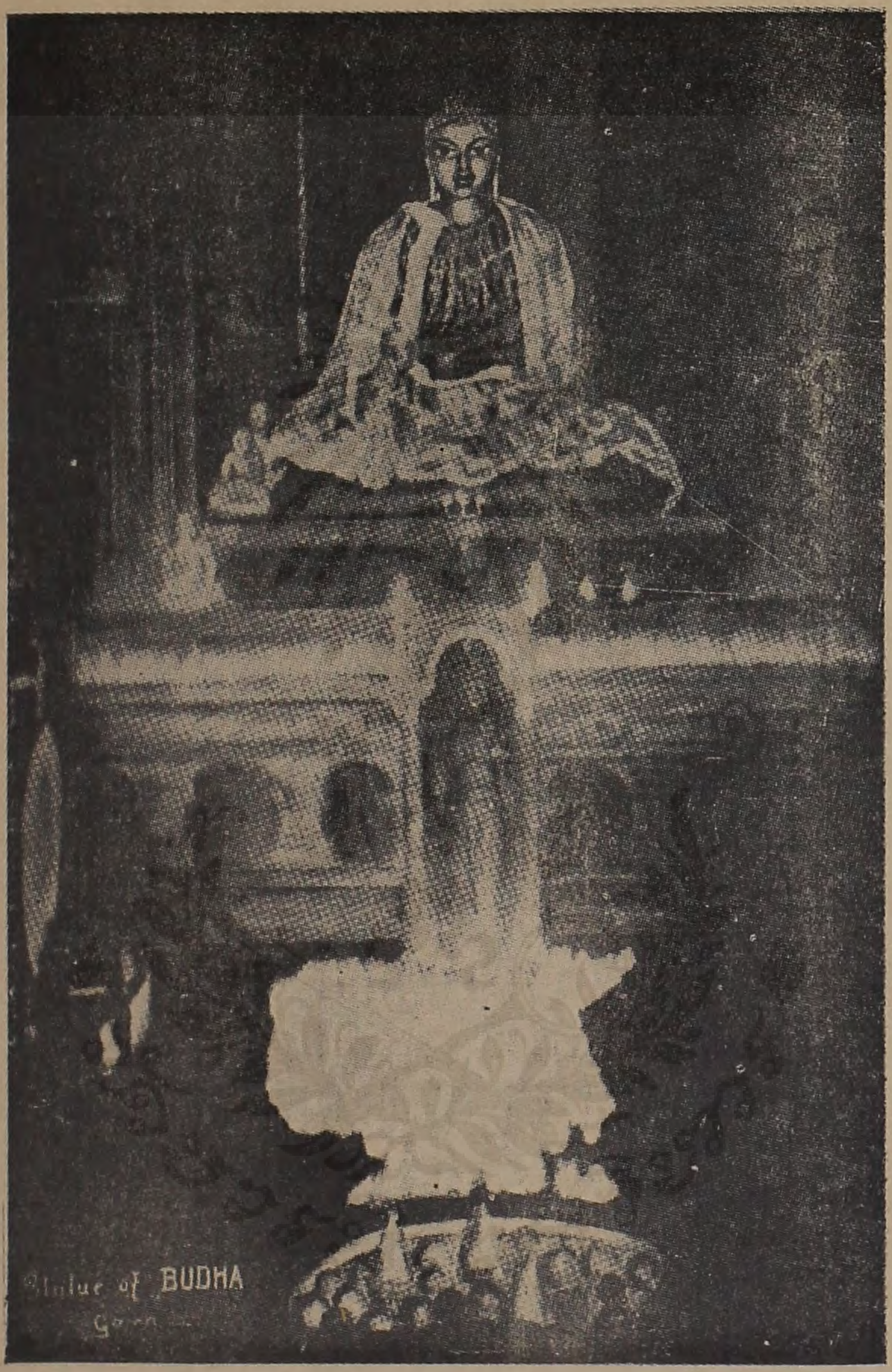

พระพุทธรูปที่อยู่กลางในพระมหาเจดีย์มหาโพธิ

พุทธคยา

Przykładowy tekst do ilustracji typografii numeru 07/06/2564

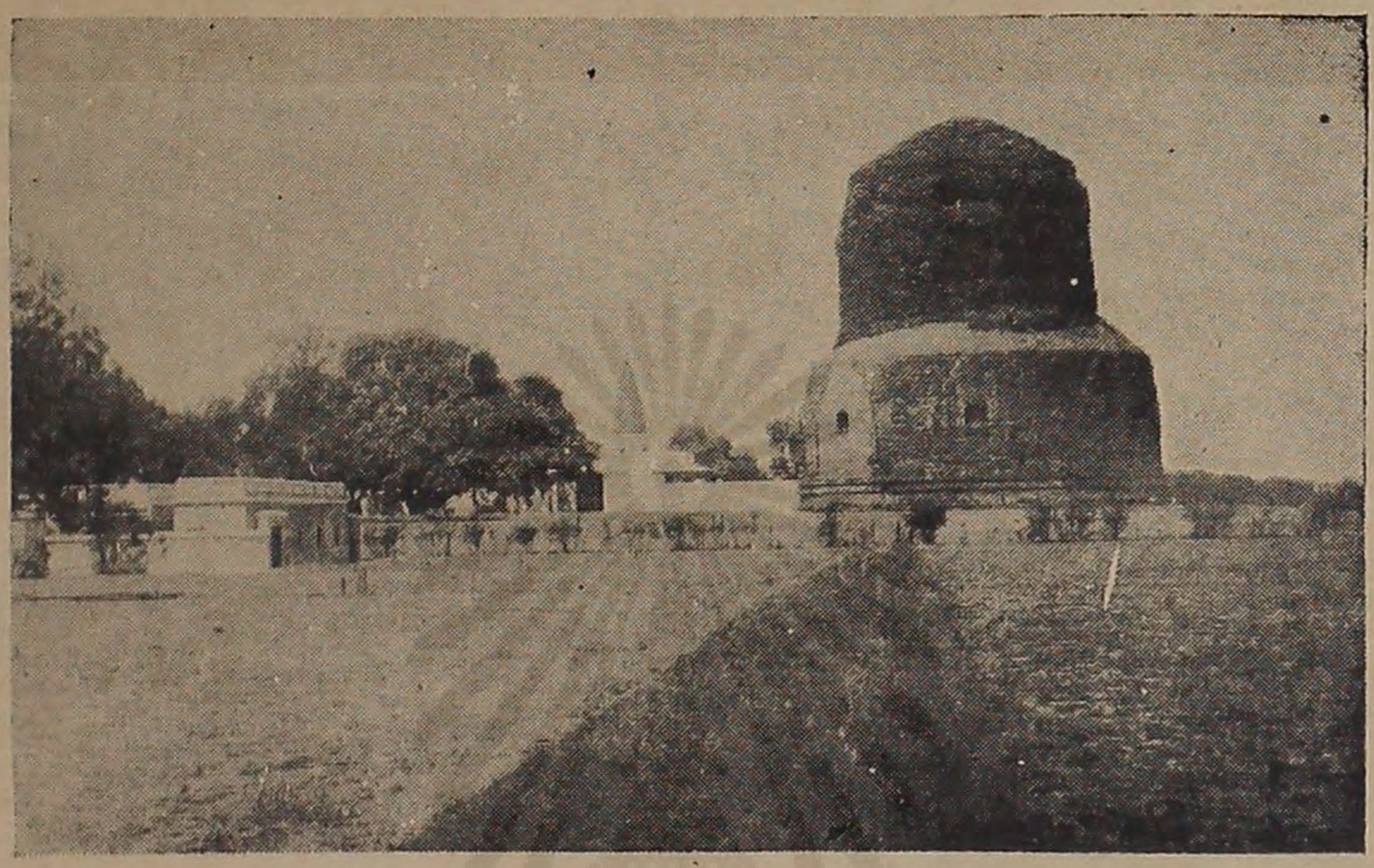

ที่แสดงพระธรรมจักรประถมเทศนา สารนาถ (มฤคทายวัน)
พาราณสี อินเดีย

เจดีย์ที่ปรินิพพาน เมืองกุสินารา อินเดีย

Digitized by Google

มูลคันธกุฏิวิหาร สารนาถ อินเดีย

ถือกันว่าไปอาบน้ำเป็นการล้างบาป ปีละครั้งบ้าง ๒ ปีครั้งบ้าง ว่ามีคนไปนับหมื่น, มีพวกนักบวชหลายพวกถือเพศต่าง ๆ มากอย่างอยู่ที่นั่น, บางพวกนุ่งห่มผ้าสีคล้ายอิฐ บางพวกเกล้าผมเป็นเชิง บางพวกนุ่งห่มผ้าอย่างชาวเมือง ทาหน้าด้วยเถ้าบ้าง เจิมด้วยสีบ้าง เจิมหน้าด้วยเถ้าเป็นจุดบ้าง เป็นเส้นขีดยาวเส้นเดียวบ้าง ๓ เส้นบ้าง ขีดเขียนแสกหน้าด้วยสีแดงบ้าง บางพวกมีเชือกคาดเอวมีผ้าผูกห้อยหน้าแต่น้อย ไว้ผมและหนวดรุงรังไม่ตัดหรือหวี ใช้มูลเถ้าทาหน้า ทาตัวนั่งอยู่บนพื้นหินที่มีกองเถ้าอยู่รอบตัวก็มี ที่สุมไฟรอบตัว ๔ กองมีกะโล่สานใหญ่กั้นคล้ายร่มก็มี ที่แก่หนวดยาวและมัดผมไว้เป็นสังกะตังก็มี, พวกนี้มักสูบอะไรอย่างหนึ่งที่เข้าใจกันว่า กัญชา กล้องยาวสัก ๒ นิ้ว มีกิริยาอย่างคนสามัญไม่สำรวม เมื่อลงอาบน้ำเดินขึ้นก็เป็นอันเปลือยกาย, พวกนี้ เขาว่าเป็นนักบวชของศาสนาเชน, บางพวก เขาว่าเปลือยกายหมด เป็นนิกายทิคัมพร, แต่เวลาที่ไปดู เขาว่าพวกนั้นไม่อยู่, นอกจากนี้ ที่แต่งตัวเรียบร้อยอย่างคฤหบดี นั่งอ่านคัมภีร์ มีผู้ไปล้อมพังก็มี ที่ว่านำให้ผู้ที่ไปห้อมล้อมสวดตามก็มี พังดูเป็นการสรรเสริญพระผู้เป็นเจ้า มีเสียงออกชื่อรามายณะ และลงท้ายว่า วาสุเทวะ ก็มี, ที่เดินดูและไปบูชาสิวลิงค์และอุมาลิงค์ แล้วเอาน้ำที่รดสิวลิงค์และอุมาลิงค์ดูบหน้าก็มี, สถานที่นั้นเขาปูด้วยสิลา เป็นลานกว้าง บางแห่งเกือบเส้น และยาวไปราว ๑๐ เส้น, ถึงหน้าฤดูคนมาอาบน้ำมาก อาจขยายอาณาเขตต์ไป

ลายน้ำผลงานระบบ TUDC โดยบางสำนักงานปิดบัญชี หมดอายุ 09/06/2564

ตั้ง ๒๐ เส้น มีเทวาลัยอยู่มากแห่ง บางแห่งก็มีสิวลิงค์และอุมาลิงค์อยู่หลายที่. แม่น้ำคงคาตอนนั้นกว้างประมาณ ๕-๖ เส้น, กลับจากที่นั้น ขึ้นรถมาสถานีเบนาริสแคนตอนแมนต์ ขึ้นรถไฟ เวลา ๒๑.๒๘ นาฬิกา รถออกไปตาสินโดเรีย.

วันที่ ๑๐ มีนาคม เวลา ๕.๕๐ นาฬิกา ถึง ลงจากรถไฟไปพักที่ห้องพักสถานีจนสว่าง แล้วขึ้นรถยนต์บัสไปกาเซียหรือกุสินารา ระยะทาง ๒๒ ไมล์, ไปได้สัก ๖ ไมล์ รถเสีย แก้ไม่สำเร็จ คอยรถยนต์คันอื่นก็ไม่มีมา จึงขึ้นรถม้าต่อไปได้อีกสัก ๕ ไมล์ จวน ๑๑.๐๐ นาฬิกา ให้หยุดเพื่อหาอาหาร ก็พอรถยนต์บัสอีกคันหนึ่ง ซึ่งเป็นรถเมล์มาถึง จึงโดยสารรถยนต์บัสนั้นต่อไป ถึงกาเซีย เวลา ๑๑.๕๐ นาฬิกา หาอาหารฉันไปในรถ, ไปถึงกุสินารา แต่ชาวบ้านเรียกกุสินครา พักที่วัดพะม่าใกล้เจดีย์ที่ปรินิพพาน จวนเที่ยง. วัดพะม่านี้ว่าสร้างมาได้ประมาณ ๕๐ ปี มีพระอยู่ ๔-๕ รูป เวลานี้กำลังสร้างกุฏิตึก ๒ ชั้นอยู่อีกหลังหนึ่ง ท่านเจ้าอาวาสรู้ภาษาบาลีและสันสกฤต มีอัธยาศัยดี, ตอนกลางวันไปนมัสการพระเจดีย์ตอนหนึ่ง. พระเจดีย์ฐานกว้างราว ๘ วา สูงก็ขนาดนั้น ว่าของเดิมพระเจ้าอโศกทรงสร้าง แต่ภายหลังพังลงมา พระเจ้าแมนดงเจ้าแผ่นดินพะม่าไปทรงปฏิสังขรณ์บีดทองทั้งองค์. ตอนเย็นไปนมัสการพระไสยาในวิหาร และเที่ยวดูสถานที่ วิหารเล็กยาวราว ๓-๔ วา กว้างราว ๒ วา มีพระพุทธไสยายาวประมาณ ๑๐ ศอก บีดทอง เข้าใจว่าเป็นศิลาสลัก

พวกโยคีที่ริมฝั่งแม่น้ำคงคา พาราณสี

Powered by Tarjuman Digital Library

มีลักษณะงาม. ที่บริเวณนั้น กว้างยาวราวด้านละ ๕ เส้น. เจ้าหน้าที่ทางโบราณคดีให้ขุดให้เห็นรากอิฐปูนในบริเวณนั้น พอให้ทราบว่าเคยรุ่งเรืองมาแล้วในสมัยหนึ่ง. ในบริเวณนั้นมีต้นไม้มะเดื่อชมพร (อุทุมพร) และต้นไม้อื่น ชะนิดหนึ่งใบเล็กคล้ายใบขลู่ราว ๑๐๐ ต้น ไม่มีต้นสาละและไม้ใหญ่อย่างอื่น จะดูที่ถวายพระเพลิง แต่ไม่มีใครทราบ ไม่มีหลักฐานอะไร, ถ้านึกดูตามพุทธประวัติ ที่กาเซียน่าจะเป็นกุสินารา, ที่เขาเรียกว่า กุสินครา ในเวลานี้ น่าจะเป็นสาลวัน. วันนี้อากาศหนาวจัด ลมอุตราพัดจัดมาตั้งแต่เช้าจนกลางคืน.

วันที่ ๑๑ มีนาคม เวลาย่ำรุ่งครึ่ง รถมารับ ไปถึงตาสินโดเรีย เวลาราว ๗.๓๐ นาฬิกา รอรถไฟอยู่ถึงเวลา ๘.๓๐ นาฬิกา พอฉันอาหารเสร็จ ขึ้นรถไฟมาถ่ายรถที่บัตนี มาถึงจังหวัดคยา เวลา ๒๔.๐๐ นาฬิกา จะไปที่วัดของมหาโพธิ์ในคยาหรือธรรมศาลาฮินดูก็ดึกแล้ว จะเป็นการรบกวนเขาดึก ๆ ไม่ควร จึงตกลงนอนในห้องพักของรถไฟหลับ ๆ ตื่น ๆ เพราะเสียงไม่สงบตลอดคืน.

วันที่ ๑๒ มีนาคม ฉันเช้าแล้ว ขึ้นรถม้าไปพักที่วัด ระยะทางราว ๓๐ เส้น ที่นั่นเป็นสถานที่ศึกษาหรือธรรมศาลา และเป็นวิหารกลาย ๆ ที่มหาโพธิสมาคมสร้างไว้ เป็นที่สำนักของผู้สัญจรทั่วไป มีภิกษุชาวลังกา ๑ รูป สามเณร ๑ รูปอยู่ และมีอุปัฏากสำหรับหา

---

๑. เคยแปลกันว่า "ต้นรัง" แต่เมื่อเห็นต้น สาละ ที่ลังกาและอินเดียแล้ว ปรากฏว่าไม่ใช่ต้นรัง คือเป็นต้นไม้ชะนิดหนึ่ง คล้ายต้นตีนเป็ด แต่ไม่ใช่ มีดอกคล้ายสาระภี โตวัดศูนย์กลางราว ๒ นิ้ว. ผลโตขนาด ๒ มือโอบ ยังไม่สุก จึงคงเรียกว่า ต้นสาละ.

อาหาร มีกุฏีสำหรับภิกษุอยู่แต่มีครัว, กลางวันจ้างครูคฤหัสถ์มาสอนภาษาฮินดูและอังกฤษแก่เด็กทั้งชายและหญิง โดยมากเป็นคนอนาถา, ฝากของไว้แก่พระดังกาที่นั่น แล้วขึ้นรถม้าไปพุทธคยาระยะทางราว ๗ ไมล์ ถึงบริเวณมหาโพธิ์ที่ว่าพระพุทธเจ้าตรัสรู้ที่นั่น ห่างจากแม่น้ำเนรัญชราราว ๕-๖ เส้น. แม่น้ำเนรัญชรานั้นที่แคบราว ๕ เส้น ที่กว้างราว ๑๐ เส้น แต่เวลานี้เป็นฤดูแล้งน้ำแห้งหมด แลเห็นแต่ทราย เขาว่าขุดลงไปเล็กน้อยก็มีน้ำ หน้าน้ำจึงมีน้ำเต็ม, ไปพักที่ธรรมศาลาของมหาโพธิสมาคม ที่นั่นมีพระพะม่า ๒ รูป สามเณร ๒ รูป เป็นสามเณรไทยชื่อ กิมฮอง ซึ่งเป็นชาวนครสวรรค์ ไปคราวพระโดกนาถรูปหนึ่ง อายุ ๑๕ ปี พูดภาษาพะม่าได้ พูดภาษาฮินดูคล่อง มหาโพธิสมาคม อนุเคราะห์ให้เรียนภาษาบาลีสันสกฤตและภาษาฮินดู ด้วยมุ่งหมายว่าโตขึ้นมีความรู้ดีแล้ว จะได้เป็นประโยชน์ในการประกาศศาสนาต่อไป, แต่เวลานี้เข้าเขตต์ฤดูร้อนโรงเรียนปิด เธอจึงมาพักที่พุทธคยา ที่เข้าใจว่าไม่ร้อนจัดเหมือนพาราณสี สามเณรดังการูปหนึ่ง พระธิเบต ๒-๓ รูป นุ่งกางเกงสวมเสื้อสวมหมวกสักหลาดอย่างคฤหัสถ์ และสวมถุงเท้ารองเท้าคล้ายงัว แต่รูปหนึ่งหนุ่ม จะเป็นพระหรือสามเณรไม่ทราบ พูดกันไม่รู้ภาษา, นักบวชชาวมองโกเลียรูปหนึ่ง ว่าเดินทางมาถูกอากาศหนาวจัด จนหัวหลุดด้วนและหูแหว่ง, ฉันอาหารเวลาเพลและพักผ่อนเล็กน้อยแล้ว ก็ไปทำการบูชาพระรัตนตรัยที่ต้นโพธิ์

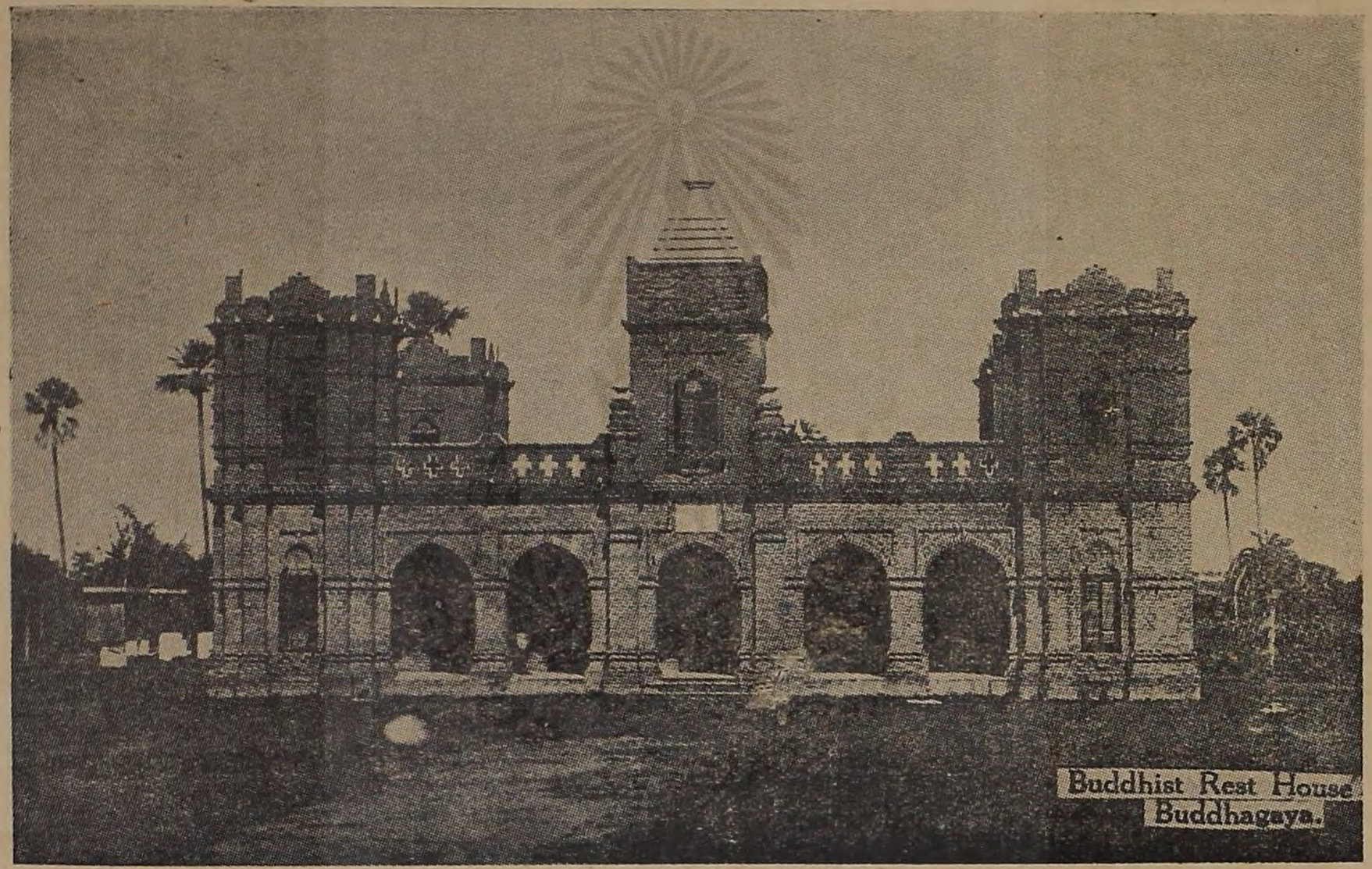

ธรรมศาลาที่พักฝ่ายพระพุทธศาสนา พุทธคยา

ที่ว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ประทับตรัสรู้ที่นั่น และบูชาพระพุทธรูป
ในพระเจดีย์นั้นบ้าง เก็บใบโพธิ์ที่หล่นบ้าง, ที่ต้นโพธิ์และพระเจดีย์นั้น
มีชาวฮินดูและภิกษุที่ไปคอยรักษาปัดกวาด ห้ามเก็บใบโพธิ์บนต้น
ให้เก็บได้แต่ที่หล่น, ต้นโพธิ์นั้นไม่สู้ใหญ่นัก ประมาณรอบต้นสัก ๓
เมตร น่าจะเป็นเพราะขึ้นบนศิลา เกือบไม่มีทางจะหาอาหารมา
เลี้ยงลำต้น ต้นที่ขึ้นที่หลังห่างออกไปใหญ่กว่ามาก, กล่าวกันว่า
ต้นที่ปรากฏอยู่นั้นไม่ใช่ต้นเดิม เป็นแต่หน่อขึ้นจากต้นเดิม แต่ไม่
ทราบว่าขึ้นมานานเท่าไรแล้ว, ต้นเดิม (คือต้นที่เป็นที่ตรัสรู้) นั้น
ได้ยินว่า ถูกพวกโมหมัดทำลายเสียครั้งหนึ่ง แต่พวกโมหมัดมัก
กล่าวว่า พวกฮินดูผู้ถือศาสนาพราหมณ์ทำลาย. พระเจดีย์นั้นรูป
คล้ายพระปรางค์ ว่าเป็นของพระเจ้าอโศกทรงสร้าง ฐานกว้างราว ๑๕
วา สูงราว ๓๕ วา ประดับด้วยศิลาสลักวิจิตรทั้งองค์ นับเป็น
โบราณวัตถุที่อินเดียยกย่ององค์หนึ่ง มีรูปติดไว้ตามสถานีรถไฟ
ทั่วไป มีบ้านพักไว้ให้คนต่างชาติหรือผู้มั่งคั่งที่ไปเที่ยวดูโบราณวัตถุ
เช่าพัก คิดวันละ ๑ รูปี่ย์. พระเจดีย์และต้นโพธิ์นั้น นัยว่าได้ทิ้งให้
ดินท่วมและชำรุดอยู่นาน, ได้ยินว่า พระเจ้าแผ่นดินพะม่า
เคยมาทรงปฏิสังขรณ์ และโปรดให้สร้างธรรมศาลาที่พักไว้ในที่ใกล้
แห่งหนึ่ง, น่าจะเป็นเจ้าหน้าที่ทางโบราณคดีให้ขุดดินที่ท่วมทับขึ้น
เพื่อให้เห็นตานพระเจดีย์และฐานโพธิ์, ในบริเวณนั้นมีพระพุทธรูป
และศิลาสลักอยู่มาก. ที่ปูชนียสถานนี้อยู่ในอารักขาของมหันต์ ซึ่ง

เป็นหัวหน้าในศาสนาพราหมณ์นั้น, ได้ยินว่า ธรรมปาละเคยขอสิทธิเพื่อให้เป็นของพุทธบริษัท เขาไม่ยอม จนถึงขอต่อรัฐบาล, เขาต่อสู้ว่า เขาได้ช่วยกันรักษาสืบกันมากว่า ๓๐๐ ปีแล้ว, รัฐบาลตัดสินให้ฝ่ายมหันต์เป็นฝ่ายชะนะ, แต่เขาก็เอื้อเพื่อแก่พุทธศาสนิกยอมเปิดให้เข้าไปนมัสการพระข้างในได้ ไม่หวงห้าม, เมื่อยังไม่มีธรรมศาลาของมหาโพธิสมาคม ผู้ที่ไปนมัสการไปขอพักในบ้านเขาก็ยินดีต้อนรับให้พัก เว้นแต่อาหารต้องหากินเอง, เขาต้องการจะเกลี้ยกล่อมพุทธศาสนิกให้เข้าศาสนาพราหมณ์บ้าง, ทั้งพวกพะม่าไปนมัสการ มักบริจาคทรัพย์บำรุงมาก ทำให้รายได้ของเขาดีขึ้นด้วย. เวลาเย็นขึ้นรถมาพักที่สถานศึกษาของมหาโพธิสมาคมที่จังหวัดคยาเพื่อสะดวกในการขึ้นรถไฟ. สามเณรกิมฮองกับพระพะม่าและคนถังกาขึ้นรถตามมาด้วยนั้นด้วย, รู้สึกว่าเธอดีใจมาก ที่ได้เห็นพระไทยไปอินเดีย, สามเณรรูปนี้ดูมรรยาทเรียบร้อยคล่องแคล่ว.

วันที่ ๑๓ มีนาคม ฉันเช้าแล้วไปสถานี สามเณรกิมฮองตามไปส่งด้วย, เวลา ๙.๓๐ นาฬิกา ขึ้นรถไฟขบวนด่วน ออกจากคยามาถึงกัลกัตตาย่ำค่ำ, ไปพักที่มหาโพธิสมาคมอีก, ลมอุตราพัดจัดมากทั้ง ๓ วัน และวันนี้ค่อนข้างหนาวจัด ทำให้เจ็บจมูกไปตามๆ กัน.

วันที่ ๑๔ มีนาคม ไปสืบเรือที่จะมาย่างกุ้ง เพราะพระที่ไปเป็นไข้ ๑ รูป ต้องการกลับเร็ว, ได้ความว่า เรือจะออกไปพะม่ามีในวันรุ่งขึ้น วันนี้จึงต้องเตรียมของและหาตั๋วเรือไว้ให้เรียบร้อย.

วันที่ ๑๕ มีนาคม เวลาเช้า ๗.๐๐ นาฬิกา ขึ้นรถจากมหาโพธิ์-สมาคมไปลงเรือไฟชื่อ ศาลัมบา กว้างยาวขนาดเรือยุตแลนด์เดีย ที่ไปลังกา มีคนโดยสารประมาณ ๔๐๐ คน, เวลา ๗.๓๐ นาฬิกา เรือออกเดินมาในแม่น้ำจวนค่ำจึงออกทะเลแลไม่เห็นฝั่ง.

หมายเหตุ:

อินเดียเป็นประเทศที่มีชื่อเสียงมานาน ทั้งในการอาชีพ ทั้งในการเมือง ทั้งในการศาสนา, มีการศึกษาและตำราหลายหลาก เพราะมีพื้นที่ใหญ่ มีแม่น้ำลำคลองมาก แผ่นดินชุ่มชื้น เหมาะแก่การเพาะปลูกพืชผลที่คนจำต้องอาศัย เพราะมีภูเขาที่สูงใหญ่อยู่ทางเหนือมาก อดมด้วยฝน มีผู้คนอยู่เป็นปึกแผ่นมากขึ้นโดยลำดับ จนตั้งเป็นอาณาจักร์น้อยใหญ่หลายชาติหลายภาษา เช่น ทมิพ กะดิง เตละกู ฮินดู อารยัน และซิก เป็นต้น, ป่าดงพงไพรก็กลายเป็นไร่เป็นนาไป ตลอดถึงภูเขาใหญ่ ๆ ที่น่าจะมีหมู่ไม้ ก็กลายเป็นที่เตียนโล่ง ดูเหมือนพื้นที่จะมีเจ้าของทุกแห่ง และมักจะกลายเป็นที่แห้งแล้ง ฝนน้อยในตอนกลางและตอนใต้ เพราะไร้ต้นไม้เป็นเครื่องดึงดูด, เจ้าของที่ต่างพยายามสร้างทำนบกั้นน้ำทำเป็นวาปี (บึง) และขุดสระเพื่อสะดวกในการใช้น้ำและการทำไร่นาทั่วไป, ชาวอินเดียทำการเพาะปลูกทั้งหน้าฝนหน้าแล้งตามสมควรแก่พืช เช่นปลูกข้าวชะนิดหนึ่งที่มีรวงคล้ายดอกหญ้า เรียกตามภาษาบาลีว่า ยวะ และปลูกถั่วงาพริกขี้หนูในนาตั้งแต่เกี่ยวข้าวเจ้าแล้ว, แม้เช่นนั้น คน

ชั้นกรรมกรก็ปรากฏว่ายังเป็นคนยากจนค่นแค้น ทั้งเครื่องนุ่งห่มที่อยู่ที่อาศัย ตลอดถึงไม้ที่จะเอามาทำเชื้อไฟก็หายาก ต้องเก็บมูลโคมาขยำผะสมกับใบมะม่วงบ้าง เปลือกอ้อยบ้าง ตากแห้งไว้ทำเชื้อไฟหุงต้ม นอกนั้นมีฟางและต้นถั่ว ก็เก็บใช้ให้เป็นประโยชน์หมด. ฟางเป็นอาหารโคบ้าง ใช้มุงหลังคาบ้าง, ต้นถั่วบางส่วนสับแช่ผะสมกับเมล็ดถั่ว ใช้เป็นอาหารของม้าเป็นต้น. ส่วนคนที่เป็นคหบดีเศรษฐีและพ่อค้าที่มั่งคั่งด้วยทรัพย์สิน มีตึกรามโตใหญ่ตั้งอยู่ในเมืองก็มากมาย.

เมื่อคนมากชั้นเท่าใด การอาชีพก็ขยายตัวมากอย่างไปเท่านั้น เช่นที่เพาะปลูกไม่พอแก่ความต้องการ ก็ต้องหันไปประกอบการค้าขาย และประดิษฐ์เครื่องใช้สอยนุ่งห่ม ตลอดถึงทำเครื่องประดับและทำการรับจ้างเป็นต้น, คนพวกนนจึงได้ชื่อว่า แพศย์ ว่า ศูทร์ ตามการงานบ้าง, ชื่อว่า จัณฑาล เพราะไร้ชนบธรรมเนียมและมีเชื้อสายสับสนบ้าง, ชื่อว่า กษัตริย์และพราหมณ์ ตามหน้าที่บ้าง. เพราะคนประพฤติธรรมยิ่งและหย่อนกว่ากัน สามารถไม่เท่ากัน จึงเป็นเหตุให้แยกชั้นวรรณะและดูหมิ่นกัน จนไม่กินร่วมนอนร่วม ภาชนะใช้สอยก็ไม่ยอมให้ใช้ร่วม. การถือชั้นวรรณะนี้ ในภายหลังตลอดมาถึงบัดนี้ กลายเป็นถือตามพวก ไม่ใช่เพราะการงานหรือการประพฤติธรรมยิ่งหย่อนกว่ากัน คือผู้ที่สืบชาติจากพวกที่นับว่าวรรณะสูง แม้จะมีฐานะต่ำและการงานเลว ก็ยังถือตน ไม่ยอมร่วมกับวรรณะ

อันที่มีฐานะดีกว่า จนน้ำก็ไม่กินร่วมภาชนะกัน, น้ำขวด ๆ ที่ขาย ก็มีถ้วยดินเผาสำหรับใส่, ผู้ซื้อกินแล้วทิ้งถ้วยเลย ไม่ใช้อีก, การถือวรรณะเกินการด้วยอำนาจมานะทิฏฐิ มิใช่พอควร มิใช่เพราะการงาน และมิใช่เพราะคุณธรรมเช่นนี้ เป็นเหตุให้เสียสามัคคีและเสื่อมกำลังของประเทศอย่างร้ายแรง ได้ความลำบากโดยมิใช่เหตุ.

พระพุทธศาสนาเคยแผ่ไปเกือบทั่วประเทศอินเดีย และแพร่ไปถึงนานาประเทศเป็นอันมาก ปูชนียสถานและโบราณวัตถุเนื่องด้วยพระพุทธศาสนา ปรากฏในจังหวัดและพิพิธภัณฑ์มากหลาย แสดงว่าเคยให้สำเร็จประโยชน์แก่หมู่ชนมาก แต่เสื่อมไปอย่างน่าเสียดาย. บัดนี้มหาโพธิสมาคมที่ท่านธรรมปาละชาวลังกาเป็นหัวหน้า ได้พยายามเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยออกหนังสือพระพุทธศาสนาเป็นรายเดือน และพยายามตั้งสาขาในจังหวัดต่าง ๆ ในอินเดียหลายแห่ง มีวิหารเป็นที่ประชุมให้ผู้สามารถแสดงปาฐกถาเทศนา เผยแผ่พระพุทธศาสนาบ้าง, ขอให้พระสงฆ์ชาวลังกาที่สำนาญภาษามาช่วยประกาศ แม้ตามถนน เช่นพวกมิสชันนารีทำกันบ้าง, ให้การศึกษาแก่กุลบุตรกุลธิดาในเมืองนั้น ๆ และผีกคนที่จะสอนศาสนาต่อไปบ้าง, ว่าได้ลงทุนไปหลายล้านรูปีย์แล้ว แต่ก็ยังเหี่ยว ๆ, เวลานี้แม้จะยังไม่เห็นผลดีนัก แต่ก็นับว่ามีเค้าเงื่อนที่พอจะขยายตัวให้ดีต่อไป, เมื่อมาในรถไฟ มีชาวเตลูกคนหนึ่ง บอกว่ากำลังแปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาเตลูกู.

วันที่ ๑๗ มีนาคม เวลา ๑๓.๐๐ นาฬิกาเศษ เรือเทียบท่าเมือง

ย่างกุ้ง. เจ้าหน้าที่หมอ เจ้าพนักงานภาษีและพนักงานตรวจคนเข้าเมืองมาตรวจ ไม่ค่อยกวดขันอะไรนัก, เสร็จแล้ว ขึ้นรถยนต์ไปบ้านอุปัฏฐากของพระสาธุศีลสังวร, เขาต้อนรับและพาไปส่งให้พักที่วัดปุณวัดดี ที่อยู่ใกล้พระเกศธาตุ (พระธาตุเชฺวดากอง) และตามส่งให้คนทำอาหารรับรอง. ที่พักพื้นเป็นไม้ นอนกันทีพื้น ๆ นั้นเอง ไม่มีห้องหับ. เวลายามเศษ พระที่อาพาธมีอาการค่อยดีขึ้น แต่ยังไปไหนไม่ไหว, พระ ๒ รูปและคฤหัสถ์ ๑ ไปนมัสการพระบรมธาตุเชฺวดากอง นำดอกไม้ธูปเทียนไปบูชาแทนพระผู้อาพาธ.

วันที่ ๑๘ มีนาคม ตอนเช้าฉันแล้ว พระ ๓ รูปและคฤหัสถ์ ๑ ไปนมัสการพระธาตุเชฺวดากอง, ตอนบ่ายพระ ๑ รูปและสามเณร ๑ รูป ไปวัดงาตายี่และวัดเชฺวดากอง ได้สนทนากับพระพะม่าและไปพักที่ทะเลสาป, เวลาเย็น พระที่อาพาธมีอาการค่อยทุเลาขึ้น จึงขึ้นรถไปที่พระธาตุ และขึ้นเก้าอี้หามไปนมัสการ เพราะพระธาตุ ตั้งอยู่บนเขาน้อย สูงราว ๘ วา เมื่อกลับมาแล้ว อาการก็ค่อยดีขึ้น, แม่ชีพะม่าที่เรียกว่า พวาส์ด ชิ นันทจารี เป็นอาจารย์สอนภาษาบาลีพวกชีหลายแห่ง เคยรู้จักกับพระบางรูปเมื่อมาย่างกุ้งคราวก่อน ๕ ปีมาแล้ว นำรองเท้ามาถวาย แสดงความเสียใจว่า จะกลับเร็วไม่ทันได้ถวายอะไร รับหาอาหารสำหรับไปฉันในเรือเวลาเพลวันรุ่งขึ้น.

วันที่ ๑๙ มีนาคม พอได้อรุณ แม่ชีนำอาหารมาถวาย ฉันเช้าแล้ว เวลา ๗.๐๐ นาฬิกาเศษ ขึ้นรถยนต์ไปท่าเรือ กว่าเขาจะทำพิธี

พระเกศธาตุ เชฺวดากอง ที่ย่างกุ้ง

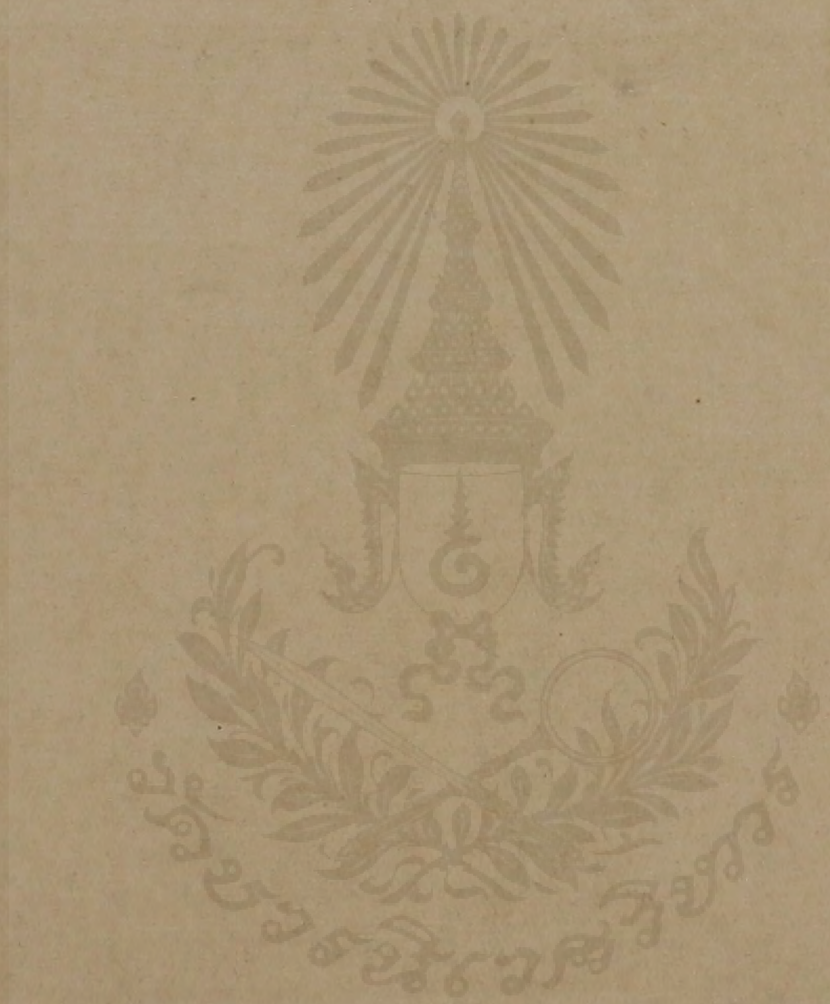

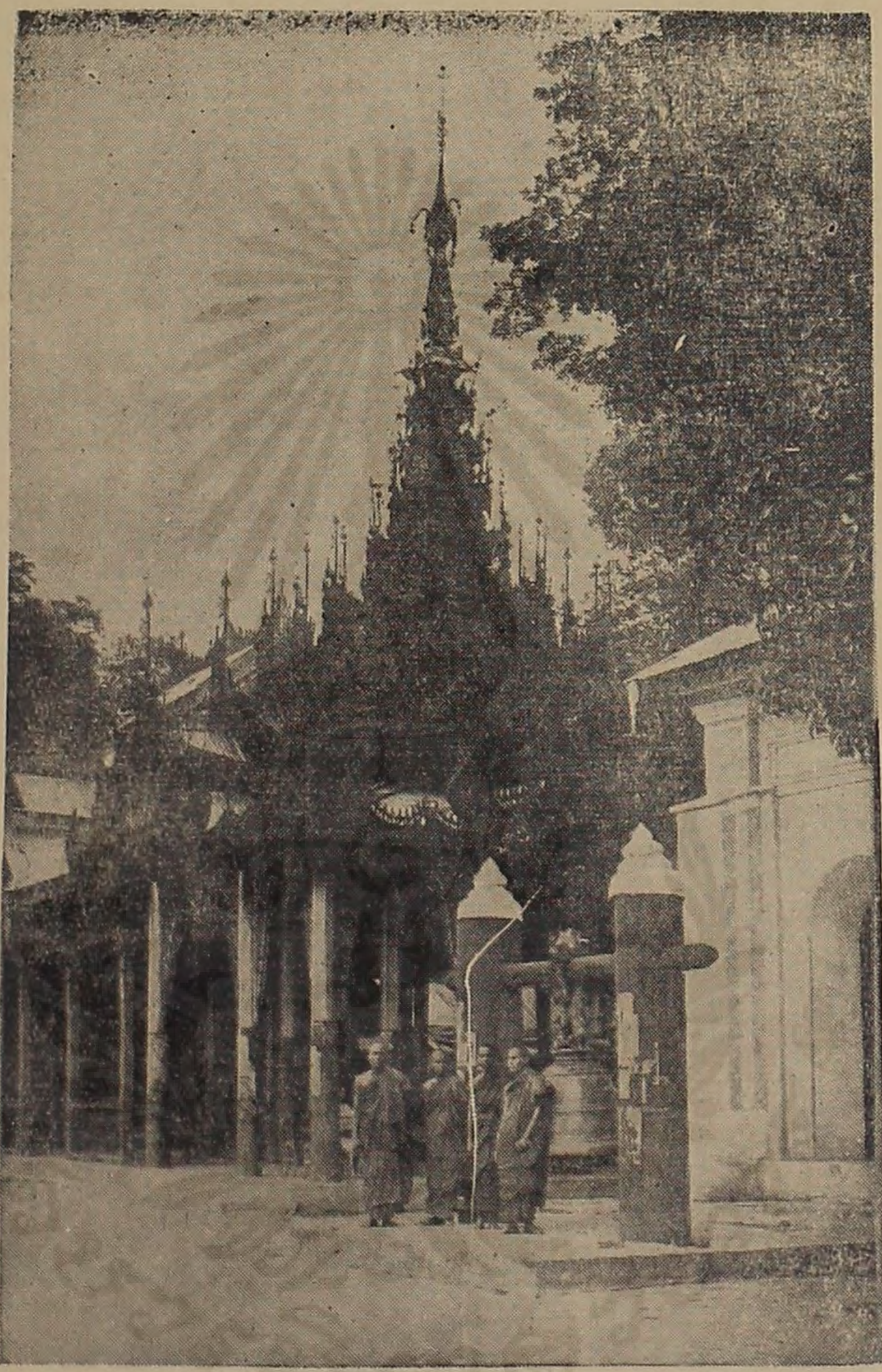

วิหารพระเกศธาตุเชฺวดากอง ย่างกุ้ง

สำนักวิทยบริการฯ TUDC ใช้ ภาษีสำรวย นายจันทนี เหมอาญ 09/06/2564

ตรวจโรค ปลูกผีดาด และอบผ้า ตรวจหนังสือเดินทาง พวกไปชั้น ๓ เสร็จ จึงลงเรือช่วงไปขึ้นเรือใหญ่ชื่อ แกนดอนด่า เรือกว้างราว ๘ วา ยาวราว ๓ เส้น เวลา ๑๑.๐๐ นาฬิกา เรือออก.

หมายเหตุ :

ในประเทศพะม่า เท่าที่มาคราวนี้มีเวลาน้อย ไม่ค่อยได้รู้เห็นอะไรมากนัก นอกจากบางส่วนและบางสิ่ง เช่นภูมิประเทศที่ย่างกุ้งมีลักษณาการชุ่มชื้นบริบูรณ์ด้วยพืชพันธุ์ไม้ต่าง ๆ การก่อสร้างบ้านเรือนถนนหนทาง แสดงว่าเป็นเมืองบริบูรณ์ ปูชนียสถานที่ควรจะการคา คือพระเกศธาตุเชดากอง และยังมีปูชนียสถานอื่น ๆ ที่สร้างสรรค์ไว้วิจิตรด้วยลวดลายและปิดทองอร่ามก็มากแห่ง, ผู้คนแสดงความเคารพนับถือบูชาทั้งกลางวันกลางคืน, ในสถานที่สำคัญ ๆ เช่น พระเกศธาตุเชดากองเป็นต้นเหมือนมีงานตลอดปี, นอกจากนี้ วัดพระสงฆ์และวิหารที่สร้างไว้ทั้งใหญ่และน้อยก็มากมาย บ้างก็ทำวิจิตรด้วยลวดลายประดับกระจกปิดทองแพรวพราว, การสร้างวัดมากไม่มีระเบียบจำกัด สุดแล้วแต่ใครสร้างที่ไหนก็ได้, เมื่อทายกคนใดหรือคณะใดปรารถนาจะสร้างกุฏิไว้เป็นที่ประชุม หรือฉะเพาะมาอยู่รักษาศีลฟังธรรมเจริญภาวนาในวันธัมมัสสวนะอุโบสถสักหลังหนึ่ง ก็นิมนต์พระอยู่ประจำ ๑-๒ รูป เพื่อถวายจตุปัจจัยแล้ว ให้ท่านเทศนาสั่งสอนเท่านั้น ก็นับว่าวัดหนึ่ง. วัดใหญ่หรือน้อยก็ดี ชาวบ้านคอยสอดส่องปฏิสังขรณ์ก่อสร้าง, ภิกษุมักไม่เกี่ยวข้อง.

วัดที่มีภิกษุ ๒-๓ รูปนั้น ชาวบ้านผู้เป็นเจ้าของเห็นจะปกครองถึงภิกษุด้วย คือถ้าทราบว่าไม่ดีก็เลิกบำรุง ไม่ยอมให้อยู่อาศัยต่อไป.

พระสงฆ์ในประเทศพะม่า ได้ทราบว่า มีจำนวนไม่น้อยกว่า ๒๐๐,๐๐๐ รูป และว่าไม่ผิดเคืองด้วยจตุปัจจัย ที่อาศัย.

การศึกษาภาษาบาลี ว่ามีการสอบได้ปีละครั้ง จัดประโยคที่สอบอย่างสูงเพียง ๕ ชั้น, พวกราชบัณฑิตของรัฐบาล และทายกผู้เป็นกรรมการของสมาคมเป็นผู้สอบ, มีสมาคมพุทธศาสนาพยายามอุดหนุนเป็นอันมาก เช่นช่วยจัดการสอบ. ผู้สอบได้ชั้นต้นให้รางวัลเท่าราคารูปละ ๕๐ รูปี ชั้น ๒ รูปละ ๕๕ รูปี ชั้น ๓ รูปละ ๖๐ รูปี ชั้น ๔ รูปละ ๖๕ รูปี ชั้น ๕ รูปละ ๗๐ รูปี ฉะเพาะปีที่สอบได้, แต่รางวัลนี้คงจะไม่เหมือนกันทุกจังหวัด บางสมาคมก็เป็นไปฉะเพาะจังหวัด เช่นส่วนที่ทำฉะเพาะในย่างกุ้งบ้าง ฉะเพาะในมัณฑเลบ้าง ฉะเพาะในมรเมนบ้าง. ส่วนรัฐบาลก็ให้บำรุงแต่มหาวิทยาลัยพุทธศาสนาในมัณฑเลแห่งเดียว. การนิยมเรียนบาลีนี้ ไม่ฉะเพาะแต่ภิกษุสามเณร แม้คณะชีก็มีการสอนการเรียน และเข้าสอบหลายจังหวัดหลายแห่ง, นอกจากเรียนบาลีแล้ว เรียนภาษาสันสกฤตและอังกฤษก็มี.

ความเอาใจใส่ในการก่อสร้างและฝักใฝ่เคารพบูชา ผีกบุตรธิดาหลานเหลนให้เคารพนับถือ ตลอดถึงการสวดมนตร์ภาวนาให้เจนจิตต์ และการศึกษาบาลีของพะม่า เป็นส่วนที่แสดงให้เห็นว่าคน

พะม่านับถือพระพุทธศาสนามาก, แต่พวกทุรชนประพฤติล่วงธรรมล่วงวินัยก็มีมาก, เมื่อไม่มีใครกล้ากำจัดอลัชชีให้เฉียบขาด พวกอลัชชีก็มีอำนาจและพวกพ้องมากขึ้น มีข่าวระบือไปว่า ภิกษุบางรูปเที่ยวดูหนังดูละคร หรือไปในที่อโคจรบ้าง หยาบคายร้ายกาจอย่างอื่นจนไว้ใจไม่ได้บ้าง เป็นการตัดรอนความนิยมความเคารพนับถือของประชาชน บางคนจะกราบไหว้ก็ไม่สนิทใจ ต้องเลือกไหว้กราบแต่ที่รู้จัก หรือได้เห็นอาการสงบระงับสมกับภาวะของสมณะ, นี่นับเป็นเหตุแห่งความเสื่อมอย่างหนึ่ง. อีกอย่างหนึ่ง เวลานี้คนชั้นใหม่ไปรับอบรมจากโรงเรียนรัฐบาลหรือโรงเรียนแผนปัจจุบัน ไม่ได้เกี่ยวข้องกับพระศาสนา ก็ยิ่งรู้สึกห่างเหินพระศาสนาออกไปทุกที, อันเรื่องเช่นนี้ย่อมเป็นธรรมดาของโลก, แม้ในประเทศไทยเราก็ได้ยินว่ามีไม่น้อย, ผู้ต้องการทราบละเอียด จงดู (หนังสือ) พุทธศาสนาในเมืองพะม่า ที่หมอเทียนมวงแต่ง สิริเสนา แปลจากหนังสือบริติชพุทธิสต์ ประจำเดือนกรกฎาคม ๑๙๓๓ ซึ่งลงในหนังสือพุทธศาสนาของคณะธรรมทาน ปีที่ ๒ เล่ม ๑ พฤษภาคม ๒๔๗๗ เถิด.

วันที่ ๒๐ มีนาคม คฤหัสถ์ที่ไปด้วยเป็นไข้อีกคนหนึ่ง แต่พระที่อาพาธสบายขึ้น.

วันที่ ๒๒ มีนาคม เวลา ๖.๓๐ นาฬิกา เรือถึงหน้าเกาะปีนัง พวกเจ้าพนักงานภาษี พนักงานตรวจคนเข้าเมือง มาตรวจตามหน้าที่, ตอนนี้กวดขันมาก เอาพวกแขกที่มาชั้น ๓ ลงเรือไปกักตรวจโรคที่

เกาะแห่งหนึ่งว่า ๓ วันหรือ ๒ วันจึงปล่อยขึ้นบก, ส่วนพวกมาชั้น ๓ ชั้น ๒ โรคคงกลัวหรือไม่มีโรค ไม่ต้องตรวจทั้งขึ้นทั้งลง, พระไทยพร้อมทั้งศิษย์ไม่ต้องเอาไปไว้ที่เกาะ แต่ต้องเถียงกันพักหนึ่ง เสร็จแล้วจึงขึ้นท่าบีนัง ขึ้นรถยนต์ไปพักที่วัดมหินทาราม เพราะสะดวกด้วยเสนาสนะกว่าที่วัดปุเลาติกุส เวลาบ่าย ไปเฝ้าเยี่ยมสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ เสด็จลงทรงปฏิสันถารด้วยพระอาการพอพระหฤทัย รับสั่งข้อที่ที่ควรพึงเกี่ยวด้วยการพระศาสนาและโบราณคดีตามที่ได้ทรงทราบมาตามควรแก่เวลา แล้วโปรดให้รถไปส่งที่วัดมหินทาราม.

วันที่ ๒๓ มีนาคม ตอนเช้า สมเด็จกรมพระยาดำรง ฯ ประทานให้มหาดเล็กนำอาหารไปถวายที่วัด และให้รถยนต์รับมาส่งลงเรือเพื่อข้ามฟากไปขึ้นรถไฟที่ไปร เวลา ๙.๐๐ นาฬิกา เสด็จส่งถึงรถไฟทั้งโปรดประทานอาหารเพื่อฉันในรถด้วย เวลา ๑๐.๐๐ นาฬิกา รถด่วนออกจากไปร.

วันที่ ๒๔ มีนาคม เวลา ๑๒.๐๕ นาฬิกา รถถึงสถานีหัวลำโพง พระนคร ต่างขึ้นรถกลับวัด รวมวันที่ออกไปต่างประเทศ ทั้งวันไปและกลับ ๔๖ วัน.

พระรชชมงคลมุนี วัดสมพนธวงศ์

ผู้บันทึกและเรียบเรียงรายงานการเดินทาง.

ดาวน์โหลดจากระบบ TUDC โดย นายสำรวย บานชัยภูมิ หมดอายุ 09/06/2564

พิมพ์ที่โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย
หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร
ถนนพระสุเมรุ จังหวัดพระนคร
น. ท. พระพิมลเสนี ร. น. ผู้พิมพ์โฆษณา

พ. ศ. ๒๔๙๒

ดาวน์โหลดจากระบบ TUDC โดย นายลำรวย บานชัยภูมิ หมดอายุ 09/06/2564